

АНТІН ЧЕХОВ.

ЖАРТИ.

1. Ведмідь.
2. Сватання.
3. Калхас.
4. Трагик з примусу.
5. Весілля.
6. Ювілей.
7. Лихо од тютюну.

ПЕРЕКЛАДИ:

В. Дубровського,
П. Коваленка,
Л. Пахаревського,
Н. Трикулевської.

Ведмідь.

Жарт на одну дію.

В перекладі В. Дубровського.

Вітальня в господі Попової.

Попова (в глибокій жалобі, не одриваючи очей од фотографічної картки) і **Лука**.

Лука. Не гаразд, пані... В'ялите ви себе тільки... Покоївка та куховарка пішли по ягоди, всяке створіння радіє, навіть кішка й та собі втіху знаходить: на дворі гуляє та пташок ловить, а ви цілісенький день сидите в кімнаті, наче в монастирі і без жадної втіхи. Далебі! Сливе вже рік пробіг, як ви з хати не виходите.

Попова. І не вийду ніколи... На віщо? Життя мое вже минулось. Він лежить у могилі, я поховала себе отут в чотирьох стінах... Ми вмерли обоє.

Лука. Ну, от! І не слухав би, далебі. Микола Михайлович померли, то так тому й слід, Божа воля, царство їм небесне... Посумували—й годі, не треба й міри перебірати. Не вік же плакати, та в жалобі ходити. У мене теж колись стара померла... Що ж? Посумував, поплакав з місяць, та й досить з неї, а коли цілий вік Лазаря співати, то й стара того не варта (*Зітхає*). Сусідів всіх забули... І самі не їдете, й у себе гостей не вітаєте. Живемо, вибачайте, як павуки,—світу Божого не бачимо. Либерію миши з'їли... Не диво, як би гарних людей не було, а то повно в повіті панів. В Риблові повк стоїть, так офіцери просто як цукерки, не надивишся! А в таборі що-п'ятниці баль і сливе що-дня військова оркестра музику грає... Ех, пані-матко! Молоді, гарні, як писаночка, тільки б і жити собі на вті-

ху... Адже красу не навіки даровано! Промине років з десять, самі захочете навою прогулятися та панам офіцерам бісика в вічі пустити, але пізно буде.

Попова (*рішучо*). Я прошу тебе ніколи мені про це не казати. Ти знаєш, з того часу, як умер Микола Михайлович, життя втратило для мене всяку вартість. Тобі, здається, що я жива, але це тільки здається! Я присягаюсь до самої смерті не скидати цієї жалоби й не бачити світу... Чуєш? Хай душа його бачить, як я кохаю його... Так, я знаю, тобі відомо, він часто був несправедливим до мене, жорстоким і... навіть зрадливим, але я буду вірною до смерті і доведу йому, як я вмю кохати. Там, на тім світі, він бачитиме мене такою самою, якою я була до його смерті...

Лука. Ніж казати такі слова, пішли б краще в садок погуляти, а то наказали б запрягти Тобі або Велетня та до сусідів в гостину...

Попова. Ах!.. (*Плаче*).

Лука. Пані!.. Пані-матко!.. Чого ви? Христос з вами!

Попова. Він так любив Тобі! Він завжди їздив ним до Корчагиних та Власових. Як він чудово поводив кіньми! Скільки було повабу в його поштані, коли він що-силя натягував віжки! Памятаєш? Тобі! Тобі! Накажи дати йому сьогодні зайву мірку вівса.

Лука. Добре. (*Різкий дзвінок*).

Попова (*здрінула*). Хто це? Скажи, що ніяких гостей я не приймаю.

Лука. Добре. (*Виходить*).

Попова (*одна, дивлячись на фотографію*). Ти бачитимеш, Nicolas, як я вмю кохати і милувати... Кохання мое згасне разом зо мною, коли спиниться мое бідне серце (*сміється крізь сльози*).

І тобі не сором? Я, слухняна, вірна жіночка, сидю під замком і буду вірною тобі до смерти, а ти... і тобі не сором, лукавий? Зраджував мене, робив сцени, цілими тижнями залишав мене саму...

Лука (*увиходить, стрівожено*). Пані, там хтось питає вас. Хоче бачити...

Попова. Але ж ти сказав, що я з дня смерти чоловіка нікого не приймаю.

Лука. Сказав, але він і слухати не хоче, каже, що дуже негайна справа.

Попова. Я не приймаю.

Лука. Я йому казав, але... чорт якийсь... лається й просто в кімнату преться... вже в їдальні стоїть...

Попова (*роздратовано*). Добре, клич... Які мугри! (*Лука виходить*). Які ляхі ці люде! Чого їм треба від мене? На віщо зрушувати мій спокій? (*Зітхає*). Ні, видко, таки справді доведеться йти в монастирь (*замислюється*). Так, в монастирь...

Смирнов (*увиходючи, до Луки*) Йолопе, любиш багато розмовляти... Неук! (*Побачивши Попову, з поважністю*). Пані, маю за честь сповіститись: поручик артилерії в одставці, земельний власник Григорій Степанович Смирнов! Мушу турбувати вас за для дуже важної справи.

Попова (*не простягаючи руки*). Чого ви бажаєте?

Смирнов. В.ш небіжчик—чоловік, з котрим я мав за честь бути знайомим, лишився мені винним по двом векселям тисячу двісті карбованців. Через те що мені завтра треба платити відсотки в земельний банок, я прохав би вас, пані, повернути мені гроші сьогодні ж.

Попова. Тисячу двісті... А за віщо мій чоловік був вам винен?

Смирнов. Він купував у мене овес.

Попова (*зітхаючи, до Луки*). То ти ж, Луко, не забудь загадати, щоб дали Тобі зайву мірку вівса. (*Лука виходить. До Смирнова*). Коли Микола Михайлович був вам винен, то само собою розуміється, я верну, але вибачте, будьте ласкаві, в мене сьогодні нема зайвих грошей. Після завтра повернеться з міста мій прикащик і я накажу йому повернути вам все чисто, а поки я не можу виконати вашого бажання... До того ж сьогодні минуло рівно сім місяців, як помер мій чоловік і в мене тепер такий настрій, що я не маю ніякої охоти займатися грошовими справами.

Смирнов. А в мене тепер такий настрій, що, коли я завтра не заплачу відсотків, то хоч під вікна до шматки. У мене поцінують маєток!

Попова. Після завтра ви одержите ваші гроші!

Смирнов. Мені потрібні гроші не після завтра, а сьогодні.

Попова. Вибачайте, сьогодні я не можу заплатити вам.

Смирнов. А я не можу чекати до після завтра.

Попова. Що ж робити, коли в мене зараз нема!

Смирнов. Значить, не можете заплатити?

Попова. Не можу...

Смирнов. Гм!.. Це ваше останнє слово?

Попова. Так, останнє.

Смирнов. Останнє? Рішучо?

Попова. Рішучо.

Смирнов. Красенько дякую. Так і запишемо (*Здвигує плечима*). А ще хотять, щоб я був байдужим! Зустрівся я зараз по дорозі з акцизним, питає: „чого ви все гніваєтесь, Григорію Степановичу?“ Та як же мені не гніватись? До зарізу потрібні гроші... Виїхав я ще вчора ранком на світанку, об'їздив всіх своїх кредиторів і хоч би один заплатив свій борг! Замучився, як соба-

ка, ночував чорт-зна-де,—в шинку біля барила з горілкою... Нарешті приїзду сюди, за 70 верстов од хати, маю надію одержати гроші, а мене частують „настрісм“. Як же мені не гніватись?

Попова. Я, здається, виразно сказала: прикащик повернеться з міста, тоді одержите.

Смирнов. Я приїхав не до прикащика, а до вас! На якого біса, вибачайте, здався мені ваш прикащик!

Попова. Вибачайте, вельможний пане, я не звикла до таких неподобних виразів, до такого тону. Я вас більше не слухаю. (*Швидко виходить*).

Смирнов (один). Скажіть, будь ласка! Настрій... За сім місяців перед цим чоловік помер! Але мені треба платити відсотки, чи ні? Я вас питаю: треба платити відсотки, чи ні? Ну, у вас чоловік помер, настрій там і всякі штуки... Прикащик кудись поїхав, чортяка б його взяла, а мені що накажете робити? Дати дропака так, щоб кредиторі куцого за хвіст вхопили, чи що? Чи розігнатись та тарабахнутись головою об стіну? Приїзду до Г'рузьова—вдома нема, Ярошевич сховався, з Куріциним полаявся на смерть та ледве його в вікно не викинув, у Мазутова—холеріна, у цієї—настрій. Пі одна каналія не повертає грошей! А все через те, що я дуже їх розпестив, що я тюхтій, ганчірка, баба! Дуже я з ними панькаюсь! Ну, стривайте ж! Зазнаєте ви мене! Я не дозволю жартувати з собою! Залишусь і сидітиму тут, доки не поверне грошей! Брр!.. Який я сердитий сьогодні, який сердитий! Од гніву усі жижки тремтять і дух захопило... Ху, Господи, навіть млосно робиться (*кричить*) Слуго!

Лука (увіходить). Чого вам?

Смирнов. Дай мені квасу або води! (*Лука виходить*). Ні, яка логіка! Людині до зарізу треба

грошей, хоч бери та вішайся, а вона не повертає через те, що, бачите, не має охоти „займатися грошовими справами“! Справжня жіноча, турнюрна логіка! Через це от я ніколи не любив і не люблю розмовляти з жінками. Мені легше сидіти на барилі з порохом, ніж розмовляти з жінкою. Брр!... Навіть мороз по за шкурою дере—так страшно розлютував мене цей хвіст! Скоро я тільки побачу—хоч би здалека—поетичне створіння, як у мене од гніву в литках корчі починаються. Просто хоч караул кричи.

Лука (*увиходить і подає воду*). Пані хворі і не приймають.

Смирнов. Геть! (*Лука виходить*). „Хворі і не приймають“! Не треба, не приймай... Я залишуся і сидітиму тут, доки не повернеш грошей. Тиждень хворітимеш і я тиждень просидю тут... Рік будеш хвора—і я рік... Я своє візьму, пані-матко. Мене не зрушиш жалобою та ямками на щоках... Знаємо ми ці ямки! (*гукає в вікно*) Семене, розпрягай! Ми не швидко поїдемо! Я тут лишаюсь! Скажеш там у стайні, щоб дали коням вівса! Знов у тебе, бидло, лівий орчиковий кінь заплутався у віжках! (*Передражнює*). Нічого... Я тобі дам—нічого! (*Одходить од вікна*). Погано... спека нестерпуча, грошей ніхто не повертає, вночі спав кепсько, а тут ще цей жалібний хвіст з настроєм... Голова болить... Горілки випити, чи що? Нехай так, вип'ю (*гукає*). Слуго!

Лука (*звиходить*). Чого вам?

Смирнов. Дай чарку горілки! (*Лука виходить*). Ух! (*Сідає і озирає себе*). Нема чого сказати, гарна постать! Увесь в поросі, чоботи брудні, не вмитий, не чісаний, на камзельці солома... Пані, чого доброго, мене за розбишаку вважала. (*Поліхає*). Трошки нечемно з'являться в вітальню,

маючи такий вигляд, ну, та нічого, я тут не гість, а кредитор.

Лука (*ввіходить і подає горілку*). Перебіраєте міру, пане.

Смирнов. Що?

Лука. Я... я нічого... я власне...

Смирнов. З ким ти розмовляєш?! Мовчать!

Лука. Причепилась чортяка на нашу голову... Куди його нечиста занесла... (*Лука виходить*).

Смирнов. Ах, який я сердитий! Такий сердитий, що здається, весь світ побив би на гамуз... Навіть млосно робиться... (*чукає*) Слуго!

Попова (*ввіходить, спустивши вії*). Вельможний пане, на своїй самоті я давно вже одвикла від людського голосу і гомону не терплю. Прошу вас рішучо, не порушуйте мого спокою!

Смирнов. Верніть мені гроші—і я поїду.

Попова. Я сказала вам, здається, досить зрозуміло: грошей у мене нема, почекайте до після завтра.

Смирнов. Я так само мав за честь сказати вам досить зрозуміло: грошей мені треба не після завтра, а сьогодні. Коли сьогодні ви мені грошей не повернете, то завтра я мушу повіситись.

Попова. Але, що ж мені робити, коли в мене нема грошей? Як дивно!

Смирнов. То ви зараз не повернете? Ні?

Попова. Не можу...

Смирнов. В таких разі я залишаюсь тут і сидітиму, доки не одержу грошей... (*сідає*). Після завтра повернете? Чудово! Я до після завтра просидю таким робом. От так і сидітиму... (*схоплюється*). Я вас питаю: мені треба завтра платити відсотки, чи ні?.. Чи ви думаєте, що я жартую?

Попова. Вельможний пане, прошу вас не галасувати! Тут не стайня!

Смирнов. Я вас не про стайню питаю, а про те,—треба мені завтра платити відсотки, чи ні?

Попова. Ви не вмієте поводитись в жіночій компанії!

Смирнов. Ба-ні, я вмію поводитись в жіночій компанії!

Попова. Ні, не вмієте! Ви невихована, нечемна людина! Порядні люде не розмовляють так з жінщинами!

Смирнов. Ах, дивна річ! Як же накажете розмовляти з вами? По французькому чи що? (*гнівається і сюсюкає*). Мадам, же ву прі... який я щасливий, що ви не повертаєте мені грошей... Ах, пардон, що зтурбував вас! Така сьогодні погода! І ця жалоба так вам личить! (*Розшаркується*).

Попова. Нерозумно і грубо.

Смирнов. Не розумно і грубо! Я не вмію поводитись в жіночій компанії! Пані, на своєму віку я бачив жінщин багато більше, ніж ви горобців! Три рази через жінщин я стрілявся на дуелі, дванадцять жінщин я покинув, девять кинули мене. Кохав, страждав, зітхав на небо, кис, розтоплювався, холодів... Кохав палко, навіжено, на усякі лади, чорт мене візьми, тріскотів, як сорока про емансіпацію, промантачив на ніжні чуття половину майна, але тепер—слуга покірний! Тепер мене не обдурите! Очі чорні, очі палкі, червоні губочки, ямки на щоках, місяць, шепотіння, полохливе дихання—за все це, пані, я тепер макового зерна не дам! Я не кажу про присутніх, але всі жінщини од маленької до дорослої—чваньковаті, гримасниці, плетухи, ненавидниці, дріботухи, брехухи над брехухами, дріб'язні, немилосерді, логіка найобурлива, а що до цієї штуки (*ляскає себе по чолю*) то, вибачте за відвертість, горобець найпершому філософові в спідниці дасть десять вічок наперед. Подивився

иноді на поетичне створіння: серпанок, стер, на-
півбогиня, мільйон поріваннів, а зазирнеш у душу—
найзвичайніша малпа! (*Хапається за спинку
стілця, стілець тріскотить і ламається*). Але
найбільше, обурює те, що ця малпа, чомусь собі
думає, що його шедевр, його привилей і мо-
нополія —ніжне чуття! Та нехай мені трясця,
та повісьте мене хоч на цьому цвяхові до гори
ногами—хіба жінщина вміє кохати кого иншого,
крім болонок?.. Кохаючи, вона вміє тільки пхи-
кати та киснуть! До мужчина страждає і віддає
все, там її кохання виявляється тільки в тім, що
вона крутить хвостом та пильнує, щоб міцніше вхо-
пити за ніс. Ви маєте за нещастя бути жінщиною,
то ви по собі добре знаєте жіночу натуру. Ска-
жіть же мені по правді: чи бачили ви весь свій
вік жінчину, яка була б щирою, вірною і постій-
ною? Не бачили? Вірними і постійними бувають
тільки старі та каліки! Швидче зустрінеш рогату
кішку або червону зозулю, ніж постійну жінчину!

Попова. Вибачайте, так хто ж, на вашу думку,
незрадливий та постійний в коханні? Чи не муж-
чина?

Смирнов. Так, мужчина!

Попова. Мужчина! (*злий регім*) Мужчина не-
зрадливий і постійний в коханні! Скажіть, яка
новина! Та яке ви маєте право так казати? Муж-
чини незрадливі і постійні! Коли на те вийшло,
то я вам скажу, що з усіх мужчин, яких я тільки
знала й знаю, найкращим був мій небіжчик-чо-
ловік... Я кохала його палко всією своєю істотою,
як може кохати тільки молода жінщина; я від-
дала йому свою молодість, щастя, життя, своє
майно, дихала їм, молилась йому, як кумирові
і... і що ж? Цей найкращий з мужчин самим най-
кращим робом зраджував мене на кожному кроці.
Після його смерти я знайшла в його столі повну

шухлядку листів від коханок, а за життя—страшно згадати: він залишав мене саму цілпами тяжнями, перед моїми очима залицявся до інших женщин і зраджував мене, марнував мої гроші, глузував з мого чуття... І, не зважаючи на це, я кохала його і була йому вірною... І от він умер, а я все ще лишаюсь вірною й постійною. Я навіки заховала себе тут в чотирьох стінах і до самої смерти не скину цієї жалоби...

Смирнов (*регит з призириством*). Жалоба! Не розумію, за кого ви мене вважаєте? Наче я не знаю, на віщо ви одягаєте це чорне доміно і поховали себе тут в чотирьох стінах! Деж пак! Це так таємничо, поетично! Проїде повз будинок якийсь юнкер або куций поет зирне на вікна і подумає: „тут живе таємнича Тамара, що від кохання до чоловіка поховала себе в чотирьох стінах“. Знаємо ми ці штуки!

Попова (*спалахнувши*). Що? Як ви наважуєтесь мені все це казати?

Смирнов. Ви поховали себе живцем, одначе не забули напудритись!

Попова. Та як ви смієте розмовляти зо мною таким робом?

Смирнов. Не верещіть, будьте ласкаві, я вам не прикащик! Дозвольте мені іменувати речі справдешнім їх найменням. Я не женщина і звик в словляти свої думки просто! То прошу не верещати.

Попова. Не я верешу, а ви гвалт підняли. Прощу дати мені спокій.

Смирнов. Верніть мені гроші і я поїду.

Попова. Не дам я вам грошей!

Смирнов. Ні, дасте.

Попова. От на злість же вам і шага не одержите! Можете дати мені спокій!

Смирнов. Я не маю за щастя бути ні вашим

чоловіком, ні нареченим, а тому, прошу не робити мені сцен (сїдає). Я цього не люблю.

Попова (задихаючись від нїву). Ви сіли?

Смирнов. Сїв.

Попова. Прошу вас вийте!

Смирнов. Віддайте гроші... (у бік). Ах, який я сердитий! Який сердитий!

Попова. Я не маю бажання розмовляти з нахабами! Прошу вас іти геть! (зупинка). Ви не підете? Ні?

Смирнов. Ні!

Попова. Ні?

Смирнов. Ні!

Попова. Добре! (дзвонить. Ввіходить Лука).

Попова. Луко, випровадь цього пана!

Лука (підходить до Смирнова). Пане, прошу вийти, коли наказують! Нічого тут...

Смирнов (схоплюючись). Мовчать! З ким ти розмовляєш? Я тебе на порох перетру!

Лука (хапається за серце). Батечку!.. Преподобники!.. (падає в фотель). Ох, млосно, млосно! Дух захопило!

Попова. Деж Дарина? (чукає) Дарино! Палажко! Дарья! (дзвонить).

Лука. Ох! Всі по ягоди пішли... Нікого вдома нема... Млосно! Води!

Попова. Прошу геть відціля!

Смирнов. Чи не були б пані чемніші?

Попова (стискаючи кулаки і топотючи ногами). Ви мугирь! Грубий ведмідь! Бурбон! Монстр!

Смирнов. Вибачайте, яке ж ви маєте право ображати мене?

Попова. Так, ображаю... ну, то що ж? Ви думаєте, я вас боюсь?

Смирнов. А ви думаєте, що коли ви поетичне

створіння, то маєте право ображати безшарно? Так? До бар'єру!

Лука. Батечку мій!.. Преподобники!.. Води!

Смирнов. Стріляйтесь!

Попова. Коли у вас здорові кулаки та пелька, як у вола, то думаєте, я боюсь вас? А? Бурбон ви!

Смирнов. До бар'єру! Я нікому не дозволю ображати себе і не подивлюсь, що ви жінщина, ніжне створіння!

Попова (*силкуючись перекричати*). Ведмідь! Ведмідь! Ведмідь!

Смирнов. Час уже зріктись забобон, що тільки самі мужчини повинні платити за образу! Рівноправність так рівноправність матері його ковінька! До бар'єру!

Попова. Стріляйтесь хочете? Гаразд! Прощу!

Смирнов. Ту ж мить!

Попова. Ту ж мить! Після чоловіка лишилися пістолі... Я зараз принесу їх сюди... (*скванно йде й повертається*). З якою радістю я вклею кулю в вашу безглузду голову, хай вам чорт! (*виходить*).

Смирнов. Я підстрелю її, як ципля! Я не хлоп'я, не сантіментальне щеня, для мене не існують ніжні створіння!

Лука. Батечку рідний!... (*Стає навколошки*). Зглянься, пожалій мене старого, іди відділя! Налякав мене на смерть та ще стріляйтесь збираєшся?

Смирнов (*не слухаючи його*). Стріляйтесь—от це і єсть рівноправність, емансіпація! Тут обидва поли рівні! Підстрелю її ради принципу! Але яка жінщина?! (*передражнює*). „Хай вам чорт... вклею кулю в безглузду голову“ Яка? Розчервонілась, очі блискотять... На дуель згодилась! Вірне слово, уперше в житті бачу таку...

Лука. Батечку мій, іди собі з Богом! Вічно. Бога молитиму!

Смирнов. Це—жінщина! Це—я розумію! Справжня жінщина! Не кислиця, не макуха, а вогонь, порох, ракета! Навіть убивати жалко!

Лука (*плаче*). Батечку мій... рідний, іди собі!

Смирнов. Вона мені просто подобається! Рішучо! Хоч і ямки на щоках, а подобається! Ладен навіть борг їй вибачити... і злість пройшла... давня жінщина!

Попова (*виходить з пістолями*). Ось вони—пістолі... Але перш, ніж стріляти, прошу вказати, як треба стріляти... Я й разу в житті не тримала в руках пістолів.

Лука. Спаси, Господи, і помилуй... Піду садівника та машталіря пошукаю. Відкіля ця напасть на нашу голову... (*виходить*).

Смирнов (*оглядаючи пістолі*). Бачите, існує кілька гатунків пістолів... Є спеціально дуельні пістолі Мортімера, капсюльні. А це у вас револьвери системи Сміт і Весон з екстрактором, центрального бою... Чудові пістолі!.. Ціна таким мінімум 90 карбованців за пару... Тримати револьвер треба так... (*у бік*) Очі! Очі! Запальна жінщина!

Попова. Так?

Смирнов. Еге, так... Далі ви піднімаєте собачку... от так націлюєтесь... Голову трошки назад!.. Витягніть руку, як слід... От так... Далі ось цим пальцем придавлюєте цю штучку—і більш нічого... Тільки головна річ: не хвилюватись і націлюватись не поспішаючи... Силкуватись, щоб не затремтіла рука.

Попова. Добре... В кімнатах стріляти незручно, ходімо в садок.

Смирнов. Ходімо. Тільки попереджаю, що стрілятиму в повітря.

Попова. Ще що вигадайте! Чому так?

Смирнов. Тому... тому... Це моє діло, чому!

Попоза. Ви злякались? Так? А-а-а-а! Ні, пане, ви не крутіть! Прошу іти за мною! Я не заспокоюсь, доки не проб'ю вашого лоба... от цього лоба, який я так ненавижу! Злякались?

Смирнов. Еге, злякався.

Попова. Брежете! Чому ви не хочете стрілятися?

Смирнов. Тому... тому, що ви... мені подобастесь!

Попова (*злий регіт*). Я йому подобаюсь! Він наважується казати, що я йому подобаюсь! (*Піскає на двері*). Можете.

Смирнов (*мовчки кладе пістолю, бере картуза і йде; коло дверей спиняється, півхвилини обідва мовчки дивляться один на другого, потім він каже нерішучо, підходячи до Попової*). Послухайте... Ви все ще гніваєтесь?.. Я теж, як чортяка розлютований, але, чи розумієте, як би це так висловитись... Річ в тому, що, бачите, такого роду історія, власне кажучи... (*голосно*). Ну, та хіба я винен, що ви мені впали до вподоби? (*Хапається за спинку стільця, стілець тріскотить і ламається*). Чорт-зна, які у вас ламучі меблі! Ви мені подобаетесь? Розумієте? Я... я майже закохався!

Попова. Одступіть від мене, а то стрілятиму!

Смирнов. Боже, яка жінчина! Ніколи в житті не бачив нічого схожого! Пропав! Загинув! Попав, як миша в пастку!

Попова. Геть від мене, а то стрілятиму!

Смирнов. Стріляйте! Ви не можете зрозуміти, яке щастя вмерти під поглядами цих чудових очей, вмерти од пістолі, яку тримає ця маленька, оксамитова ручка... Я знавіснів! Думайте й рішайте зараз, бо коли я вийду відціля, то вже

ми більш ніколи не побачимось! Рішайте... Я шляхтич, порядна людина, маю на рік десять тисяч зиску... влучаю кулею в підкинуту копійку... маю чудових коней... Хотите бути моєю дружиною?

Попова (*обурена, трясє пістолем*). Стріляйтесь! До бар'єру!

Смирнов. З глузду з'їхав... Нічого не розумію... (*укає*). Слуго, води!

Попова (*голосно*). До бар'єру!

Смирнов. З глузду з'їхав, закохався, як хлоп'я! (*Хапає її за руку, вона скрикує від болю*). Я кохаю вас! (*Стає навколюшки*). Кохаю, як ніколи не кохав! Дванадцять женщин я покинув, дев'ять кинули мене, але пі одної я не кохав так, як вас. Розкапустився, розм'як, розкис... стою навколюшках, як дурний і прохаю вас іти за мене... Ганьба і сором! П'ять років не кохався, дав собі зарік і раптом вквалпився, як голобля в чужий віз! Руки прохаю! Так чи ні? Не хочете? Не треба! (*підводиться і швидко йде до дверей*).

Попова. Стривайте...

Смирнов (*спиняється*). Ну?

Попова. Нічого, ідіть... А то стривайте... Ні, йдіть, ідіть! Я вас ненавижу! Чи ні... Не йдіть! Ах, коли б ви знали, яка я лиха, яка я лиха! (*Кидає на стіл пістолем*). Набрякли пальці від цієї мерзоти!.. (*Рве від злості хусточку*). Чого ж ви стоїте? Геть!

Смирнов. Прощайте!

Попова. Так, так, ідіть!.. (*укає*). Куди ж ви? Стривайте... Зрештою, ідіть. Ах, яка я лиха! Не підходьте, не підходьте!

Смирнов (*підходячи до неї*). Який я на себе лихий! Закохався, як гімназіст, стояв навколюшках... Навіть мороз по за шкурою дере... (*Грубю*) Я кохаю вас! Дуже мені треба було закохуватись

у вас! Завтра відсотки платити, сіножать почалась, а тут ви... *(бере її за стан)*. Ніколи цього не вибачу собі...

Попова. Одступіть геть! Геть руки! Я вас... ненавижу! До бар'єру! *(Довгий поцілунок. Лука виходить з сокирою, садівник з граблями, машиніст з вилами і робітники з дрючками)*.

Лука *(вбачивши пару під час поцілунку)*. Батечку мій! *(Зупинка)*.

Попова *(спустивши вії)*. Луко, скажи там, у стайні, щоб сьогодні Тобі зовсім не давали вівса.

ЗАВІСА.

С в а т а н н я

Жарт на одну дію.

Переклад Леоніда Пахаревського.

Дієві люде:

Степан Степанович Чубуков, поміщик.

Наталя Степанівна, його дочка, 25 років.

Іван Васильович Ломов, сусіда Чубукова, поміщик, здоровий, одгодований, але раз-у-раз думає, що він слабий.

Діється в господі Чубукова.

Вітальня в господі Чубукова.

Я в а І.

Чубуков та Ломов (*входить зодягнений у фрак, в білих рукавичках*).

Чубуков. (*іде йому на зустріч*). Серденько мое, кого це я бачу! Іване Васильовичу! Який я радий! (*Стискає йому руку*). Оце так не сподівався, золото мое... Як же ся маєте?

Ломов. Дякую. А ви як себе почуваете?

Чубуков. Тушаємо помаленьку, соколе мій, вашими молитвами та як там його. Сідайте, будьте ласкаві... А недобре робите, що сусідів забуваєте, золото мое... Голубчику, та чого ж це ви так офіційально? Фрак, рукавички та всяка всячина. Хіба їдете куди, чи що, дорогий мій?

Ломов. Та ні, я тільки до вас, шановний Степане Степановичу.

Чубуков. Так на віщо ж фрак оцей, квіточко моя? Так неначе на новий рік з візитом?

Ломов. Бачите, яке тут діло (*бере його під руку*). Я оце приїхав до вас, шановний Степане Степановичу, на те, щоб потурбувати вас одним проханням. Не раз уже траплялось так, що я мав за честь просити в вас помочі, і раз-у-раз ви, як би так сказати... Але, вибачте мені, я хвилююсь. Я напьюсь води, шановний Степане Степановичу (*п'є воду*).

Чубуков. (*на бік*). Грошей приїхав позичати! Не дам! (*до Ломова*). Так, яке ж там діло, сонечко мое?

Ломов. Бачите, Іване Степановичу... вибачте, Степане Івановичу... то б то, я, як бачите, страшенно хвилююсь... Одно слово—ви тільки можете порятувати мене, хоч, звичайно, я нічим не заробив і... і не маю права сподіватись од вас помочі...

Чубуков. Ой, та не співайте такої довгої, серденько моє! Кажіть одразу! Ну?

Ломов. Зараз... В цю мить. Діло таке, що я приїхав свататись до дочки вашої Наталі Степанівни.

Чубуков (*зрадів*). Мамцю моя! Іване Васильовичу! Скажіть ще раз,—я не розчув!

Ломов. Я маю честь свататись...

Чубуков (*перебиває*). Голубчику мій... Я такий радий та як там його... От це саме і хай йому всячина (*обнімає та цілує*). Давно я хотів цього. Та я ж цього раз-у-раз бажав (*пускає сльозу*). І завше я любив вас, золото моє, як рідного сина. Дай же Господи вам обом щастя та любови і як там його, а я завше бажав... Чого ж це я стою, як стовбуряка? Здурів од радощів, зовсім здурів! Ой, я од щирого серця... Піду за Наталочкою, покличу її і хай йому всячина.

Ломов (*розм'як*) Шановний Степане Степановичу, як на вашу думку, чи можу я сподіватись, що вона згодиться?

Чубуков. Оце так! Такий красунь і... і щоб вона не згодилась! Закохалась там, напевно, по самі вуха і як там його... Зараз! (*Пішов*).

Я в а П.

Ломов сам.

Ломов. Холодно... В мене все тремтить, неначе перед екзаменом. Перше всього—треба одважитись. А як почнеш довго думати, вагатись, ба-

гато балакати та дожидати якогось там ідеалу, або справжньої любови, то так ніколи в світі не оженишся... Брр!.. Холодно! Наталя Степанівна чудесна господиня, не погана, освічена... чого ж мені ще треба? Але от у мене вже починає шуміти в вухах, бо я хвилююсь (*п'є воду*). А мені не оженитись—ніяк не можна... Раз те, що мені вже 35 років—пора, як то кажуть, критична. Вдруге,—мені треба жити тихенько, регулярно... У мене порок серця, раз-у-раз серце тіпається, я гарячий і завше страшенно хвилююся... От зараз у мене губи тремтять і на правій повіці живчик скаче... Але саме страшне мені—це сон. Ледве тільки ляжу в постіль і саме тільки почну засинати, як одразу в лівому боці щось—сіп! і б'є прямо по плечі й по голові... Зхоплююсь, як божевільний, похожу трохи та й знов лягаю, але саме тільки почну засинати, як у мене в боці знов—сіп! І отак разів з двадцять...

Я в а ІІІ.

Наталя Степанівна та Ломов.

Нат. Степ. (*входить*). Ну, от! Це ж ви, а та-то каже: піди, там купець за товаром прийшов. Здорові були, Іване Васильовичу!

Ломов. Доброго здоров'я, шановна Наталю Степанівно.

Нат. Степ. Вибачте, що я в фартусі та так по хатньому... Ми горошок чистимо, щоб сушити. Чого ж це ви так давно в нас не були? Сідайте... (*Сідають*). Може снідати хочете?

Ломов. Ні, спасибі, я вже їв.

Нат. Степ. Курить... Ось сірники... На дворі тепер чудесно, а вчора такий дощ був, що робочі цілий день нічого не робили. У вас скільки копиць накошено? Я, маєте собі, похопилась та й

вно леваду скосила, а тепер і сама не рада, боюсь, щоб часом мое сіно не погнило. Краще було б подождать. Та що це таке? На вас фрак? Оце так диво! На балъ їдете, чи що? Між иншим, ви покращали... Справді, чого це так причепурились?

Ломов (*хвилюючись*). Бачите, шановна Наталю Степанівно... Діло таке, що я насмілюся просити вас вислухати мене... Ви, звичайно, здивуетесь і навіть розгніваєтесь, але ж я... (*на біг*) Страшенно холодно!

Нат. Степ. Яке ж там діло? (*навза*) Ну?

Ломов. Я силкуватимусь говорити не багато. Вам, шановна Наталю Степанівно, відомо, що я вже давно, з самого малку, маю за честь знати вашу родину. Моя покійна тітка та її чоловік, від яких мені, як ви зволите знати, перейшов у спадщину мій ґрунт, завше дуже поважали вашого тата та покійницю мамуню вашу. Родина Ломових та родина Чубукових завше жили між собою як приятелі і навіть, можна сказати, як родичі. Окрім цього, як ви зволите знати, моя земля щільно прилягає до вашої. Як що ви зволите пригадати, мої Волові Лучки межують з вашим березняком.

Нат. Степ. Вибачте мені, я вас перебью. Ви кажете: „мої Волові Лучки“... Та хіба ж вони ваші?

Ломов. Мої...

Нат. Степ. Оттакої! Волові Лучки наші, а не ваші!

Ломов. Та ні ж бо, мої, шановна Наталю Степанівно!

Нат. Степ. Перший раз чую. Чого ж вони ваші?

Ломов. Як чого? Я кажу про ті Волові Лучки, що клинчиком ідуть між вашим березняком та Горілим Болотом. Вони мої!

Нат. Степ. Ну, так же, так... Вони наші...

Ломов. Ні, ви помиляєтесь, шановна Наталю Степанівно,—вони мої!

Нат. Степ. Та що це вам таке, Іване Васильовичу! Чи давно вони стали ваші?

Ломов. Як давно? Скільки я себе пам'ятаю, вони завше були наші.

Нат. Степ. Ну, це ще вибачайте!

Ломов. З документів це видно, шановна Наталю Степанівно. За Волові Лучки колись йшла суперечка, це правда; але ж тепер усі знають, що вони мої. І сперечатись нічого. Маєте собі, бабуня моєї тітуні оддала ці Лучки селянам дідуня вашого татуня без строку дурно користуватись з них за те, що вони робили для неї цеглу. Селяне дідуня вашого татуня держали Лучки без грошей років з сорок і звикли до них, неначе до своїх власних, а згодом, коли вийшов закон...

Нат. Степ. От же зовсім не так, як ви кажете! І мій дід і прадід певні були, що їх земля доходить до Горілого болота,—виходить, що Волові Лучки наші. Чого ж тут сперечатись?—не розумію. Навіть злість бере!

Ломов. Я вам документ покажу, Наталю Степанівно!

Нат. Степ. Ні, це ви просто пустуєте, або дробитесь зо мною... Яке лихо! Держимо землю мало не триста років, а це ні з того ні з сього кажуть нам, що земля не наша! Вибачте, Іване Васильовичу, але я навіть вухам своїм не вірю... Мені не дорогі ці Лучки. Там всього на всього п'ять десятин і варті вони якихось там триста карбованців, але мене обурює несправедливість. Кажіть собі, що хочете, але несправедливості я терпіти не можу.

Ломов. Та вислухайте мене, благаю вас! Селяне дідуня вашого татуня, як я маю вже за

честь казати вам, робили для бабуні моєї тітуні цеглу. Бабуня моєї тітуні хотіла чимсь віддячити їм...

Нат. Степ. Дідуньо, бабуня, тітуня... нічого я тут не розберу! Лучки наші та й край.

Ломов. Мої.

Нат. Степ. Наші! Хоч ви два дні доводьте, хоч натягніть на себе п'ятнадцять фраків, а вони наші, наші, наші!.. Вашого мені нічого не треба, але ж і свого я не маю охоти теряти... Як собі хочете!

Ломов. Мені, Наталю Степанівно, Лучки не потрібні, але я через принцип. Як хочете, то нехай уже й так, я вам подарую їх.

Нат. Степ. Я й сама можу вам їх подарувати, бо вони мої!.. Все це, принаймні, дивно мені, Іване Васильовичу! До цього часу ми мали вас за доброго сусіду, за друга, торік позичали вам свою машину, і через це самим нам довелося домолочувати свій хліб аж у ноябрі, а ви робите нам так, як циганам. Даруєте мені свою землю. Вибачте мені, але це не по-сусідському! На мене, то це навіть нахабство, коли хочете знати...

Ломов. То по-вашому виходить, що я узурпатор? Панно, ніколи я чужого ґрунту не загарбував і винуватити мене за це не дозволю нікому... *(Швидко йде до графина та п'є воду)*. Волові Лучки мої!

Нат. Степ. Брехня, наші!

Ломов. Мої!

Нат. Степ. Брехня! Я вам доведу! От сьогодні ж пошлю своїх косарів на ці Лучки!

Ломов. Що таке?

Нат. Степ. Сьогодні ж там будуть мої косарі!

Ломов. А я їх по потилиці!

Нат. Степ. Не смієте!

Ломов. (*хапається за серце*). Волові Лучки мої! Розбіраєте? Мої!

Нат. Степ. Не кричіть, будь ласка! Кричіть собі та піньтесь од злости в себе дома, а тут прошу поводитись благородно!

Ломов. Коли б, панно, не так дуже, нестерпно стукотіло серце, коли б не сіпало так у висках, я б побалакав з вами не так! (*Кричить*) Волові Лучки мої!

Нат. Степ. Наші!

Ломов. Мої!

Нат. Степ. Наші!

Ломов. Мої!

Я в а І V.

Ті самі та **Чубуков.**

Чубуков. (*звиходячи*). Що тут таке? Чого ви галасуєте?

Нат. Степ. Таточку, скажи, на ласку, цьому панові, чиї Волові Лучки: наші, чи його?

Чубуков. (*до його*). Перепілочко, Лучки наші!

Ломов. Та змилуйтесь, Степане Степановичу, чого ж вони ваші? Розсудіть хоч ви по правді! Бабуня моєї тітуні віддала ті Лучки на якийсь час дурно держати селянам вашого дідуня. Селяне користувались з землі сорок років і звикли до неї, як до своєї власної, а коли вийшов закон...

Чубуков. Тривайте, дорогесенький мій... Ви забули, що селяне як раз то й не платили вашій бабуні, що за Лучки йшла тоді суперечка і як там його... А тепер кожен собака знає, що воли як раз мої. Ви, видко, пляну не бачили!

Ломов. А от же я вам доведу, що вони мої!

Чубуков. Ні, не доведете, любий мій!

Ломов. Ні, доведу!

Чубунов. Рибонько моя, на віщо ж так верещати? Криком як раз нічого й не доведете. Я вашого добра не хочу і свого пускати з рук не маю охоти. З якої речі? Вже, коли на те пішло, серденько моє, коли ви беретесь сперечатись за Лучки і як там його, то я краще подарую їх мужикам, ніж вам. От як!

Ломов. Не розумно! Яке ви маєте право роздавати чуже добро?

Чубунов. То вже дозвольте мені знати, чи маю я право, чи ні. Я, бачите, добродію, не звик, щоб зо мною балакали таким тоном та як там його. Я, паничу, старший за вас удвос і прошу вас балакати зо мною без всякої ажітації та всякої там всячини.

Ломов. Ні, ви просто маєте мене за дурня і глузуєте з мене. Мою землю звете своєю та ще хочете, щоб я був спокійний та балакав з вами по-людському! Так добрі сусіди ніколи не роблять, Степане Степановичу! Ви зовсім не сусіда, а узурпатор!

Чубунов. Що таке? Що ви сказали?

Нат. Степ. Тату, зараз же пошли на Лучки косарів!

Чубунов. (до Ломова). Що ви сказали, шановний добродію?

Нат. Степ. Волові Лучки наші, я не вступлюсь, не вступлюсь, не вступлюсь!

Ломов. Це ще побачим! Я вам судом доведу, що вони мої.

Чубунов. Судом? Подавайте в суд, скільки хочете, шановний добродію і всяка там всячина! Скільки хочете! Я вас знаю, ви тільки так і ждете якої okazji, аби позиватись і як там його... Клявзна натура! Весь рід ваш був отакий сутяжний! Увесь!

Ломов. Прошу мого роду не ображати! Всі Ломови були чесні і ні одного не було такого, хто б був під судом за розтрату, як от ваш дядечко!

Чубуков. А в вашій Ломовській породі всі були божевільні.

Нат. Степ. Всі, всі, всі!

Чубуков. Дід ваш пив з запою, а менша тітка, ота сама Настя Михайлівна, втікла з архитектором і як там його...

Ломов. А ваша мати була кривобокі (*хапається за серце*). В боці сіпнуло... В голову стукнуло... Батечку!.. Води!

Чубуков. А ваш батько був картюжник та ненажера!

Нат. Степ. А тітка—плетуха така, яких мало на світі!

Ломов. Ліву ногу одтяло... А ви каверзник... Ой, серце!.. І всі знають, що ви перед виборами під... Свічки в очах... Де моя шапка?

Нат. Степ. Мерзено! Безсовісно! Гидко!

Чубуков. А самі ви ота ехидна, потайна, каверзна людина! Еге!

Ломов. Оце він і єсть мій капелюх... Серце... Кудюю йти? Де тут двері? Ой!.. Уміраю, здається... Нога волочиться... (*Йде до дверей*).

Чубуков. (*йому вслід*). Щоб і духу вашого більше не було в мене в хаті!

Нат. Степ. Подавайте в суд! Побачим!

(*Ломов пішов, хитаючись*).

Я в а V.

Чубуков та Наталя Степанівна.

Чубуков. Під три чорти! (*ходить, хвилюючись*).

Нат. Степ. Яка погань! От і покладайся тепер на добрих сусідів!

Чубуков. Мерзота! Почвара яка!

Нат. Степ. Негідь яка! Загарбав до себе чужу землю, та ще сміє отут лаятись!

Чубуков. І оця кислиця, оця сама куряча сліпота насмілюється ще й свататись і як там його! А? Свататись!

Нат. Степ. Як свататись?

Чубуков. А як же! Приїздив оце сватати тебе.

Нат. Степ. Сватати? Мене? Чом же ти раніше не сказав мені цього?

Чубуков. Ще й у фрак убрався! Тріска ота! Сморшка!

Нат. Степ. Мене? Сватати? Ох! (*Падає в крісло й стогне*). Вернути його назад! Вернути! Ох! Вернути!

Чубуков. Кого вернути?

Нат. Степ. Швидче, швидче! Млосно! Вернути! (*Істерика*).

Чубуков. Що це таке? Чого ти? (*Хапає себе за голову*). От мое нещастя! Застрелюсь! Повішусь! Замучили!

Нат. Степ. Вміраю! Вернути!

Чубуков. Тьху! Зараз. Не ревай! (*Вибіг*).

Нат. Степ. (*сама. Стогне*). Що це ми наробили! Вернути! Вернути!

Чубуков (*вбіг*). Зараз прийде і як там його, хай йому чорт! Ху! Балакай з ним сама, а я, хай йому всячина, не хочу...

Нат. Степ. (*стогне*). Вернути!

Чубуков (*кричить*). Та йде вже, казано ж тобі! От лишенько, мій Боже, бути батьком дорослої дочки! Заріжусь! Обовязково заріжусь! Облаяли людину, осоромили, вигнали, а все це через тебе, через тебе!

Нат. Степ. Ні, через тебе!

Чубуков. То я ще й винен, оце так! (На дверях з'являється Ломов). Ну, балакай з ним сама! (Вийшов).

Я в а VI.

Наталя Степанівна та Ломов.

Ломов (входить знесилений). Як страшно серце стукотить... Нога заніміла... в боці сіпає...

Нат. Степ. Вибачте, ми з гарячу, Іване Васильовичу... Я тепер пригадала: Волові Лучки таки справді ваші...

Ломов. Страшенно серце стукотить... Мої Лучки... На обох повіках живчик стрибає..

Нат. Степ. Ваші, ваші Лучки... Сідайте... (сіли)... Ми були несправедливі...

Ломов. Я тільки через принцип... Мені не мила та земля, але мені дорогий принцип...

Нат. Степ. Ото-то ж бо й є, що принцип... Давайте побалакаємо про щось інше.

Ломов. Тим більше, що в мене єсть докази. Бабуня моєї тітуні віддала селянам дідуня вашого татуня...

Нат. Степ. Годі, годі вже про це... (на бік) не знаю, що казати... (до його) Чи швидко збіраєтесь на охоту?

Ломов. На тетерюків, шановна Наталю Степанівно, збираюсь по жнивах. А, чи ви чули? От знаєте, яке мені лихо! Мій Угадай, якого ви напевно знаєте, кульгає.

Нат. Степ. Ото шкода! Через віщо ж це?

Ломов. Не знаю... Мабуть, звихнув, або інші собаки покусали... (зітхає) Найкращий собака, не кажу вже про гроші. Ви знаєте, я дав за його Миронову 125 карбованців.

Нат. Степ. Переплатили, Іване Васильовичу!

Ломов. А на мене, то це дуже дешево. Собака чудесний.

Нат. Степ. Тато дав за свого Одката 85 карбованців, а Одкатай ще кращий за вашого Угада!

Ломов. Одкатай кращий за Угада? Що це вам таке! (сміється) Одкатай кращий за Угада!

Нат. Степ. Безперечно, кращий! Ну, правда, що Одкатай ще молодий, ще не наисовів, але що до ладів та до розгону, то кращого од його нема навіть у Вовчанецького.

Ломов. Тривайте, Наталю Степанівно, але ж ви забуваєте, що він піднуздоватий, а піднуздоватий собака ніколи не годиться до вловів.

Нат. Степ. Піднуздоватий? Перший раз чую!

Ломов. Запевняю вас, у його ж нижча челюсть куціша од верхньої.

Нат. Степ. А ви міряли?

Ломов. Міряв. До вгонки він ще так-сяк, але, як доведеться займати—то навряд...

Нат. Степ. Перше всього, наш Одкатай доброї породи, густопсовий, він син Запрягая та Стамезки, а в вашого мурого строкача не дізнаєшся й породи... Далі, він старий і невірний, як та шкапа...

Ломов. Старий, та я за його і п'ять ваших Одкатаїв не візьму... Хіба це можливо? Угадай—це собака, а Одкатай... Навіть смішно й сперечатись... Такого добра, як ваш Одкатай, в кожного псярника—хоч греблю гати. 25 карбованців—це найкраща ціна йому.

Нат. Степ. У вас, Іване Васильовичу, неначе вліз сьогодні який біс суперечности. То вам примандюрилось, що Лучки ваші, а це вже, що Угадай кращий за Одката. Терпіти не можу, коли хто каже не те, що в його на думці. Адже ж ви дуже добре знаєте, що Одкатай в сто раз кращий за вашого... отого дурного Угада. На віщо ж казати наперекір?

Ломов. Я бачу, Наталю Степанівно, що ви маєте мене за сліпого, чи за дурня якогось. Та зрозумійте ж ви, що ваш Одкатай піднуздоватий!

Нат. Степ. Брехня.

Ломов. Піднуздоватий!

Нат. Степ. Брехня!

Ломов. Панно, чого ж ви галасуєте?

Нат. Степ. А на віщо ж ви кажете дурницю? Аж злість бере! Вашого Угадає вже час підстрелити, а ви рівняєте його до Одкатає!

Ломов. Вибачте, я не маю спли сперечатись далі. У мене серце стукається.

Нат. Степ. Я помітила, що ті охотники найдужче сперечаються, які найменше за всіх розуміються.

Ломов. Панно, прошу вас, замовчіть... У мене от серце лусне... *(кричить)* Замовчіть!

Нат. Степ. Ні, не замовкну, аж поки ви не признаєтесь, що Одкатай в сто раз кращий за вашого Угадає!

Ломов. Сто раз гірший! А щоб він здох вам ваш Одкатай! Виски... око... плече...

Нат. Степ. А вашому дурноверхому Угадаєві нічого й здихати, бо він і так вже дохлий!

Ломов *(плаче)*. Замовчіть! У мене серце лусне!

Нат. Степ. Ні, не замовкну!

Я в а VII.

Ті самі та Чубуков.

Чубуков *(входить)*. Це ще що?

Нат. Степ. Таточку, скажи шире, по чистій совісті, який собака кращий--наш Одкатай, чи його Угадає?

Ломов. Степане Степановичу, благаю вас, скажіть ви тільки одно: піднуздоватий ваш Одкатай, чи ні? Так, чи не так?

Чубуков. А хоч би й так? Велика штука! Та проте на весь повіг кращого собаки нема і як там його...

Ломов. Але ж мій Угадай кращий? По совісти!

Чубуков. Ви не хвилюйтесь, серце моє... Тривайте... Ваш Угадай, нічого й казати, має багато гарного... Він чистопсовий, на міцних ногах, круторебрый і всяка там всячина. Але ж цей собака, коли хочете знати, мій лебедик, має дві значних хиби: він старший і в його куций писк.

Ломов. Вибачайте, в мене серце стукотить... Згадаємо, як було... Як зволити пригадати, в Марусьчиних лугах мій Угадай біг з графським Розмахам вуха до вуха, а ваш Одкатай відстав на цілу версту.

Чубуков. Одстав, бо графський доїзжачий вперішив його гаранником.

Ломов. Бо й слід було. Всі собаки за лисяцю подались, а Одкатай почав барана наминати!

Чубуков. Брехня! Голубчику, я гарячий і, як там його, прошу вас, облишмо цю суперечку. Вдарив, бо всіх завидки взяли на чужого собаку дивитись... Ну-да! Всі, як би могли, ззіли б! І ви, паночку, цим грішні! Як тільки, саме там, помітите, що чийсь собака кращий за вашого Угадаю, зараз же почнете... як там його... того самого... і всяка там всячина... Я ж усе памятаю!

Ломов. І я памятаю!

Чубуков (*кривить*). І я памятаю... Що там ви памятаєте?

Ломов. Серце болять... Ногу одтяло... Не маю сили.

Нат. Степ. (*кривить*). Серце болять... Який з вас охотник? Вам тільки дома на запічку сидіти

та пір'я дерти, а не лисиць ловити! Серце болять...

Чубунов. Та й справді, який з вас охотник? З вашим оцим, як там його, серцем як раз добре дома сидіти, а не на сидлі теліпатись. Ще як би охотились, а то їздите на те тільки, щоб сперечатись та чужим собакам на перешкоді ставати і як там його... Я гарячий, покиньмо цю розмову. З вас зовсім, як там його, не охотник!

Ломов. А хіба з вас охотник? Ви їздите на те тільки, щоб підмощуватись до графа та каверзувати... Серце!.. Ви каверзник!

Чубунов. Що таке? Я каверзник? *(кричить)*. Мовчать!

Ломов. Каверзник!

Чубунов. Блазень! Кошеня!

Ломов. Шкапа! Єзуїт!

Чубунов. Цить, бо підстрелю тебе з паршивої рушниці, як куропатку! Свистун!

Ломов. Усі знають, що... ой, серце!—ваша повійна жінка біла вас... Нога... виски... свічки в очах... Зомліваю, зомліваю!..

Чубунов. А тебе твоя клішниця намотузочку водила!

Ломов. От, от, от... луснуло серце. Плече одскочило... Де моє плече? Вміраю *(падає в крісло)* лікаря *(зомлів)*.

Чубунов. Блазень! Щеня! Свистун! Мені млосно *(п'є воду)*. Млосно!

Нат. Степ. Який з вас охотник? Та ви й на коні не вмієте їхати! *(до батька)* Таточку! Що йому таке? Таточку! Подивись, таточку! *(скрикнула)* Іване Васильовичу! Він умер!

Чубунов. Мені млосно!.. Дух захопило!.. Повітря дайте!

Нат. Степ. Він умер? (*трясе Ломова за рукав*). Іване Васильовичу! Іване Васильовичу! Що це ми наробили? Він умер! (*падає в крісло*) Лікаря, лікаря! (*істерика*).

Чубуков. Ох!.. Що там гаке? Чого тобі?

Нат. Степ. (*стогне*). Він умер!.. умер!..

Чубуков. Хто вмер? (*подивився на Ломова*). Справді вмер! Батечку мій! Води! Лікаря! (*підносить Ломову до рота шклянку*). Напийтесь!.. Ні, не п'є... Виходить що помер і всяка там всячина... Ой, горенько ж моє! Чого я не вліплю собі кулю в лоба? Чом я ще й досі не зарізався? Чого я жду? Дайте мені ножа! Дайте мені револьвера! (*Ломов ворушиться*). Оживає, здається... Напийтесь води!.. Отак...

Ломов. Свічки в очах... туман... Де це я?

Чубуков. Женіться ви собі швидче та й хай вам біс! Вона згожується! (*складає докупи руки Ломова та доччини*) Вона згожується і всяка там усячина. Благословляю вас і як там його... Тільки дайте мені дихати!

Ломов. Га? Що? (*підводиться*) Кого?

Чубуков. Вона згожується! Ну? Поцілуйтесь та й... нехай вам чорт!

Нат. Степ. (*стогне*). Він живий... Еге, еге я згожуюсь...

Чубуков. Цілуйтесь!

Ломов. Га? Кого? (*цілується з Нат. Степ.*). Дуже приємно... Тривайте, в чому річ? Ох, так, розумію... Серце... свічки в очах... Я щасливий, Наталю Степанівно... (*цілує в руку*). Ногу одтягло...

Нат. Степ. І я... і я щаслива.

Чубуков. Наче на світ народився... Ху!

Нат. Степ. А все ж таки, згодьтесь хоч тепер: Угадай гірший за Одкатая.

Ломов. Кращий!..

Нат. Степ. Гірший!

Чубунов. Ну, почалося хатне щастя! Шампанського!

Ломов. Кращий!

Нат. Степ. Гірший! Гірший! Гірший!

Чубунов (*силкується перекричати*). Шампанського! Шампанського!

ЗАВІСА.

КАЛХАС

(Лебедина пісня).

Драматичний етюд на одну дію.

Переклад П. Коваленка.

Дієві люде:

Василь Васильович Світловидов, старий актор-комик, 68 років.

Микита Іванович, старий суфльор.

Діється на сцені провінціального театру, вночі, по спектаклі. Порожня сцена невеликого провінціального театру. Праворуч уряд багато непомальованих, погано зроблених дверей до уборних артистів; на лівому боці сцени та в глибині її сила всякого хламу. Посеред сцени лежить перекинутий стільчик.. Ніч. Поночі.

Я в а І.

Світловидов (зодягнений як Калхас, з свічкою в руці, виходить з уборної й регоче).

Світл. Оце так okazія! Оце так штука! Заснув в уборній! Спектакль давно вже скінчився, всі пішли з театру, а я собі любісенько хропака втнув. Ех ти, старий хрін, старий хрін! Стара ти собака! Узяв та так насмоктався, що й заснув сидячи! От так голова! Хвалю, голубчику? (*кричить*) Юрко! Юрко, чорте, бісе! Петрухо! Поснули, чорти, щоб ви вивішались, стонадцять чортів вашій матері та ще й одна відьма! Юрко! (*бере стільчика, становить його як слід, сідає, а свічку становить домі*). Нічого не чути... Тільки луна йде... Юрко та Петруха заробили од мене сьогодні по три карбованчики за те, що старались, то тепер їх з свічкою не знайти... Пішли і, мабуть, прокляті, театр замкнули. (*Крутить головою*). П'яний! Ух! Яку силу налив я в себе сьогодні ради бенефісу тієї горіляки та пивиряки, Боже мій! Скрізь у тілі неначе чад стоїть, а в роті дванадцять язиків ночують... Гидко... (*пава*). По дурному... напився старий дурень і сам не знає, з якого дива... Ух, Боженьку мій! І спина болить, і голова мало не трісне, і пропасниця трясє всьо-

го, а на душі холодно та так поночі, неначе в ляху. Коли здоровля не жалієш, то хоч би над старістю своєю зглянувся, опудало ти горобине... (Павза). Старість... Як не крути хвостом, як не пниш та не прикидайся дурнем, а життя вже пробігло... шістьдесят вісім літ... тю-тю... це тобі не смішки! Не вернеш... Все вже висмок-тано з пляшки і тільки на самому дні щось там тропи-ки блищить... Лишилась сама тільки гуща... Отак-то... Такі-то діла твої, Васильку... Чи хочеш, чи не хочеш, а пора вже репетірувати роль мерця. Смерть-голубочка не за сто миль... (дивиться перед себе). Одначе служив я на сцені 45 літ, а театр уночі перший раз, здається, бачу... Еге, перший раз... А воно справді комедно, хай йому хрін... (підходить до разти). Нічого не видко... От тільки будку суфльора трохи бачу, оцю літерну ложу бачу. пюпітр, а там далі—пільма! Чорна безодня, неначе та домовина, в якій сидить сама смерть... Брр!.. холодно! З за-лі дме, неначе з труби... Ось де найкраще викли-кати мертві душі! Страшно. хай йому чорт!... Аж у спині холодно стало... (Кричить). Юрко! Пет-рухо! Де ви, чорти-біси! Господи, на віщо ж це я нечистого згадую? А, Боже мій, не кажи ти та-ких слів, покинь пйти, бо старий ти вже, вміра-ти пора... У 68 років люди на утреню ходять, до смерти готуються, а ти!.. А, Господи! Погані сло-ва, п'яна морда, це дурацьке вбрання... І не ди-вився б! Піду, швиденько одягнусь... страшно тут! Це як би довелось висидіти тут цілу ніч, то з переляку й померти можна. (іде до своєї вбор-ної; в цей час з самої крайньої вборної, в глиби-ні сцени, з'явився Микита Іванович у білому ха-латі).

Я в а П.

Світл. *(запиримитивши Микиту Йвановича, кричить з переляку та одступає назад).* Хто ти? На віщо? За ким ти? *(тупотить ногами).* Хто ти?

Микита Йв. Це я!

Світл. Хто ти?

Микита Йв. *(помаленьку йде до його).* Це ж я... Суфльор, Микита Йванович... Василю Васильовичу, це ж я!..

Світл. *(сїдає втомлений на стілець, важко дихає та тремтить усім тілом)* Бсженьку мій! Хто це? А це ти... ти, Микитко! На... на віщо ж ти прийшов сюди?

Микита Йв. Я тут ночую в уборних. Тільки ви, змилуйтесь, не кажіть про це Олексі Фомичу... Не маю більше де ночувать, от їй-бо правда!

Світл. Ти, Микитко... Боже мій, Боже мій! Викликали шістнадцять разів, три вінки піднесли та багато подарунків... Усім подобався надзвичайно, але ні одна душа не розбудила п'яного діда та не одвезла додому... Я старий вже, Микитонько... Мені 68 літ... Слабий я! Нудьгує слабкий мій дух... *(припадає суфльорові до руки та й плаче).* Не кидай мене, Микитко... Старий я, немошній, пора мені вмірати... Страшно, страшно!

Микита Йв. *(ніжно та почитиво).* Вам додому пора йти, Василю Васильовичу!

Світл. Не піду! Нема в мене дому,—нема, нема, нема!

Микита Йв. Господи, невже забули, де й живете?

Світл. Не хочу я туди, не хочу! Там я сам... нікого в мене нема, Микитонько, ні рідних, ні старої, ні діток. Сам, як той вітер у полі... Помру,—і нікому буде навіть помолитись... Страш-

но мені бути самому... Ніхто мене не пригріє, не пожаліє, п'яного в постіль не покладе... Чий я? Кому я потрібний? Хто мене любить? Ніхто, Микитонько, мене не любить!

Микита Йв. (*крізь сльози*). Публіка вас любить, Василю Васильовичу!

Світл. Публіка пішла, спить та й забула про свого комедіянта. Ні, нікому я не потрібний, ніхто мене не любить... Нема в мене ні жінки, а ні дітей...

Микита Йв. Єсть про що тужити...

Світл. Адже ж я людина, жива людина, в моїх жилах кров тече, а не вода. Я дворянин, Микитонько, значного роду... Поки я в цю безодню не впав, я на військовій служив, у артилерії... Який з мене козак був, красунь, чесний, сміливий, гарячий! Боже мій, де ж це все поділось? А який з мене був актор потім, Микитонько? А? (*підвівся, спірається на суфльорову руку*). Де це все поділось, де вони, ті часи? Боже мій! От тепер заглянув у ту безодню—і все згадав, усе! Безодня оця ззіла 45 років життя мого, та ще якого життя, Микитонько! Дивлюсь оце в цю безодню і бачу все до найдрібнішої рисочки, отак як твоє обличчя. Захоплення молодощів, віра, запал, жіноче кохання! Ох, жінки, Микитонько!

Микита Йв. Вам спати пора, Василю Васильовичу!

Світл. Як був я ще молодим актором, тоді, як тільки саме розцвітав мій талан, пам'ятаю—покохала мене одна за мою гру... Граціозна, струнка, як та тополя, молода, чиста, невинна та вогниста, мов та літня зірниця! Під поглядом її синіх очей, під її чудесною всмішкою не могла б устояти ніяка літня ніч. Морські хвилі розбиваються об каміння, а об хвилі її кучерявого волосся розбивались скелі, крига, снігові гори! Пам'ятаю, стою я перед нею, як от тепер перед тобою...

Прекрасна була вона того разу така, як ніколи, дивилась на мене так, що не забути мені того погляду навіть у домовині... Ласкавість, оксамит, глибина, сяйво молодощів! Неначе п'яний упав я, щасливий, перед нею навколішки, прошу щастя... *(каже далі розбитим голосом)*. А вона... вона каже: покиньте сцену! По-ки-нь-те сце-ну!.. Розбіраєш? Вона могла любити актора, але стати йому за жінку—ніколи! Памятаю, того вечора грав я... Роль у мене була погана, комедіянська... Я грав і почував, як розплющувались мені очі.. Зрозумів я тоді, що ніякої святої штуки нема, що все це вигадки, омана, що я—раб, забавка чужих лінощів, комедіант, фігляр! Зрозумів я тоді, що таке публіка! З того часу не вірив я ні оплескам, ні вінкам, ні захопленню... Так, Микитко! Він плеще мені, купує за карбованця мою фотографію, але я чужий йому, я для його—неначе болото, неначе та распутниця!.. Щоб пишатись, він добивається знайомства зо мною, але ніколи в світі не впаде так низько, щоб оддати мені за жінку свою сестру, дочку... Не вірю я йому! *(Сідає на стілець)*. Не вірю!

Микита Ів. Та на вас страшно глянути, Василю Васильовичу! Навіть на мене страху нагна-ли... Ходімте додому, змилуйтесь!

Світл. Тоді я прозрів і не дурно мені це минулося, Микитонько! Почав я після тієї пригоди, після дівчини тієї... без ладу почав тинятися, жив без пуття, не думав про те, що буде далі... Удавав я з себе комедіянщиків, скалозубів, пустував, спокушав інших, а який був з мене артист, який талан у мене був! Закопав я в землю свій талан, забруднив, перекутив свій язик, загубив образ та подобиє... Ззіла, проковтнула мене ця чорна яма! Не почував я цього перше, а от тільки сьогодні... як прокинувся, подивився на-

зад, а за плечима вже 68 років. Зараз-оце тільки побачив я свою старість! Доспівав я своєї пісні! (Ридає). Доспівав!

Микита йв. Василю Васильовичу! Батечку мій, ріднесенький... Та заспокойтесь... Господи! (гукає) Петрухо! Юрко!

Світл. А який був у мене талан, яка була сила! Ти не можеш собі уявити, яка то була дікція, скільки чуття та грації, скільки струн брєніло... (б'є себе в груди) отут у грудях! Дух захоплювало!... Ти от послухай, старий... тривай, дай оддыхатись.. От хоч би з „Годунова“:

„Дух Грозного мене за сина взяв,
Дмитром з труни мене назвав,
Навколо геть усіх людей підняв—
Мені Бориса в жертву дав.

Царевич я. Годі. Соромно мені

Ляхівці гордїй уклонятись“.

А що? Погано? (жваво). Тривай, от зараз з „Короля Ліра“... Розумієш, чорне небо, дощ, грім—ррр!... блискавка—жжж!.. перерізує все небо, а тут:

„Лютуй ти, вітре! Дми, поки не луснуть шоки!

Ви, зливи дощові, летіте вихорем,

Залийте башти, флюгері на баштах!

Ви, сірі та швидкі вогні,

Ви, посланці важких громових стріл,

Що в щент руйнуєте дуби, летіть ви просто

На сиву голову мою! О, грім небесний,

Що все хитаєш, розбий природу всю,

В тріски розбий ти зразу товстий шар землі

Й розвій по вітру ти насіння те,

Що плодить людей невдячних!“

(нетерпляче). Швидче давай слова комедіянщика!
(тупотить ногами). Подавай же швидче слова;
його! Ніколи мені!

Микита Йв. *(удає комедіянта)*. „А що, кумцю? Краще в хаті сидіти, мені здається, ніж вештатись по дощі? Ти б, справді, дядечку, помирився краще з дочками. В таку ніч і розумному і дурневі—обом кепсько“.

Світл. „Реви з усього живота,
Дми, лий, пали та гуркоти!
Не варт мене жаліти! Вогонь та вітер,
Грім та дощ—не доньки це мої!
Я вам не докоряю за жорстокість:
Я за життя не оддавав вам царства,
Дітьми своїми вас не звав“.

Сила! Талан! Артист! Ще щось, ще щось такого... Згадаємо старовину... Втнем *(аж заливається, так радісно сміється)* з „Гамлета“! От я починаю... Що б такого?.. А ось що... *(вдає Гамлета)*. „А, ось і флейтщики! Подай мені свою флейту! *(До Микити Йвановича)*. Мені здається, що ви занадто вже ганяєтесь за мною“.

Микита Йв. „Вірьте, принцю, що все сталося через любов мою до вас та до короля покірність“.

Світл. „Щось я не добре розумію. Заграй мені чогось-такого“.

Микита Йв. „Не можу, пане принцю“.

Світл. „Будь ласка, заграй“.

Микита Йв. „Ні, справді, пане принцю, я не можу“.

Світл. „Заграй, на Бога!“

Микита Йв. „Та я зовсім не вмію грати на флейті“.

Світл. „А це так само легко, як і брехать. Візьми отак флейту, притули сюди губи, пальці туди—і вона грає!“

Микита Йв. „Я ніколи не вчився“.

Світл. „Тепер міркуй сам: за кого ти мене маєш? Ти хочеш грати на моїй душі, а от не вмієш нічого заграти навіть на цій дудці. Хіба ж я

гірший, простіший, ніж оця флейта? Вважай мене за кого хочеш; ти можеш мучити мене, але не тішитися мною!“ (*Рече та плече*) Браво! Bis! Браво! Яка тут в чорта старість! Ніякої старости нема, все це вигадки, дурощі! Зо всіх жил сила б'є, неначе водограй,—це молодість, свіжість, життя! Одурів я, Микитонько? Світ мені з макітрився? Тривай, нехай і я прийду до с'ямку... О, Господи, Боже мій! А от послухай, я^{та} ніжність, тендітність, яка музика! Шшш! кихо!

„Тихесенька вкраїнська ніч.
Прозоре небо, зіроньки горять.
Свого дрімання побороть
Не хоче вітер. Лиш тремтять
Тополі срібним листом...“

(*Чути, як хтось цуркотить, одмикаючи двері*).
Що це таке?

Микита Йв. Це, мабуть, Петро з Юрком прийшли... Талан у вас, Василю Васильовичу! Талан!

Світл. (*кричить у той бік, звідкіля чути цуркіт*). Сюди, мої соколи! (*До Микити Йвановича*) Ходім одягатись... Ніякої нема старости, все це дурощі, чорт-зна-що... (*Радісно рече*). Чого ж ти плачеш? Ех, дурню ти мій хороший, чого ж ти кислиці розсипав? Е, не гаразд! От це вже зовсім не гаразд! Ну, ну... (*обнімає його, мало не плачучи*). Не треба плакати... Де штука, де талан, там нема ні старости, ні самотности, ні хвороб, і навіть смерть не така страшна... (*плаче*). Ні, Микитонько, доспівали ми вже до краю свою пісню... Який там у мене талан? Висмоктана цитрина, сосулька, ржавий гвоздик, а ти—стара театральна шкапа, суфльор... Ходім! (*Ідуть*). Який там у мене талан? У серйозних н'єсах я здатен тільки для варті Фортінбраса... та й для цього

вже постарівся... Так... Чи пам'ятаєш ти оце місце з „Отелло“, Микитонько?

„Прощай мій спокою, мої веселощі!

Прощайте, пірнає моє військо

Та гордая війно, в якій

Вважають за одважність, честолюбство,—

Все, все прощай! Прощай, мій коню вірний,

І звук труби, і гуркіт бубона,

І флейти гра, і царський прапоре,

Уся шанобо, славо, вся пишното

Та гучнії тривоги тих славетніх війн!“

Микита Йв. Талан! Талан!

Світл. Або от ще:

„Геть із Москви! Сюди я більше не їздох.

Втічу, не озирнусь, піду шукать по світу,

Де єсть чуттям ображеним куток!

Карету дасть, карету!“

(Пішов з Микитою Йвановичем).

Завіса по малу спадає.

Ю В И Л Є Й

Жарт на одну дію,

В перекладі В. Дубровського.

Дієві люде:

Шипучин, Андрій Андрієвич, голова ради N—ського Товариства Взаємного Кредіту, нестара ще людина з монокльом.

Тетяна Олексієвна, його дружина, 25 років.

Хирин, Кузьма Миколаєвич, бухгалтер банку, старий.

Мерчутнина, Настя Федоровна, стара, в салопі.

Члени банку.

Ті, що служать в банку.

Діється в N—ському банку взаємного кредіту.

Кабінет голови ради. Ліворуч двері до контори банку. Два столи для писання. Обстановка претендує на добіру розкіш: оксамитові меблі, квітки, статуї, килими, телефон. Опівдня.

Хирин (сам, у повстяках).

Хирин (кричить у двері). Пошліть взяти в аптеці валерьянових краплів на 15 копійок, та накажіть принести до директорського кабінету свіжої води! Сто разів вам казати! (*іде до столу*). Зовсім замучився. Пишу вже четверті сутки й очей не заплющую; зранку до вечора пишу тут, а з вечора до ранку—вдома. (*Кажикає*). А тут ще запалення на всьому тілі. Пропасниця б'є, все тіло горить, бухикаю, ноги крутить і в очах якісь такі... закарлючки. (*Сідає*). Наш гримасник, оцей поганець, голова ради, сьогодні на загальних зборах читатиме звідомлення: „Наш банок тепер і в будущині“. Який Гамбета взявся, куди там... (*Пише*). Два... один... один... шість... нуль... сім... Далі шість... нуль... один... шість... Йому кортить туману напустити, а я повинен сидіти та працювати для нього, як каторжний!.. Він у це звідомлення напер самої тільки поезії і більш нічого, а я ось цілісенький день на рахівниці ляскаю, чорти б йому душу роздерли!.. (*Ляскає на рахівниці*). Терпіти не можу! (*Пише*). Значить, один... три... сім... два... один... нуль... Обіцяв дати нагороду за працю. Коли сьогодні все обійдеться гаразд і пощастить задурити голову публіці, то обіцяв золотого жетона і триста карбованців нагороди... Побачимо. (*Пише*). Ну, а коли

моя праця та пропаде марно, тоді, братіку, не гнівайся... Я людина запальна... Я, голубе, під гарячу руку й лиходійства можу накоїти... Еге ж бо! (За сценою галас і оплески. Голос Шипучина: „Дякую! Дякую! Щиро дякую!“ Виходить Шипучин: на йому фрак та білий галстук, в руках тільки що подарований йому альбом).

Шипучин (стоючи в дверях і обертаючись до контори). Цей ваш подарунок, дорогі товариші в службі, я берегтиму до самої смерті, на спомин про найщасливіші дні мого життя! Еге ж, шановні панове! Ще раз дякую! (Пересилає „воздушний поцілуй“ та йде до Хирина). Мій любий, мій найшановніший Кузьмо Миколаєвичу! (Увесь час, поки він на сцені, ті, що служать, зрідка виходять з паперами для підпису і виходять).

Хирин (підводячись). Маю за честь поздоровити вас, Андрію Андрієвичу, з п'ятнадцятилітніми роковинами нашого банку і бажаю, щоб...

Шипучин (міцно стискає руку). Дякую, мій любий! Дякую! Ради сьогоднішнього знаменитого дня, ради ювілею, думаю, можна й поцілуватись!.. (Цілються). Дуже, дуже радий! Спасибі вам за службу... за все, за все спасибі! Коли я, поки мав за честь бути головою ради цього банку, зробив щось корисне, то за це найбільше повинен дякувати своїм товаришам по службі (зітхав). Еге ж, батечку, 15 років! 15 років, не був би я Шипучин (жваво). Ну, що мое звідомлення? Посувається?

Хирин. Так. Лишилось всього сторінок з п'ять.

Шипучин. Чудово. Значить, до третьої години буде готове?

Хирин. Коли ніхто не заважатиме, скінчу. Дрібниця лишилась.

Шипучин. Пречудово. Пречудово, не був би я Шипучин. Загальні збори будуть о четвертій.

Будьте ласкаві, голубе. Дайте-но мені першу половину, я простудіюю... Давайте швидче... (*берє звідомлення*). На це звідомлення я покладаю великі надії... Це мое profession de foi, або краще сказати, мій фейерверк... Фейерверк, не був би я Шипучин! (*сідає й про себе читає реферат*). Одначе я страшенно втомився... Вночі у мене був маленький припадочок подагри, увесь ранок були клопоти та побігунки, далі ці хвилювання, овації, ця ажитація... втомився!

Хирин (*пише*). Два... нуль... нуль... три... дев'ять... два... нуль... Від цифер в очах позеленіло... Три... одян... шість... чотири... один... п'ять... (*ляскає на рахівниці*).

Шипучин. Знов неприємність... Сьогодні ранком була в мене ваша дружина і знов жалілась на вас. Казала, що вчора ввечері ви за нею та за швагровою з ножем ганялись, Кузьмо Миколаевичу. Хіба ж так годиться? Ай-ай!

Хирин (*сучоро*). Насмілюсь ради ювілею, Андрію Андрієвичу, вдатись до вас з проханням. Прошу вас хоч би з пошани до моєї каторжної праці, не втручайтесь в моє хатнє життя. Прошу!

Шипучин (*зітхає*). Неможлива у вас вдача, Кузьмо Миколаєвичу! Людина ви прекрасна, поважана, а з жінчинами поводитесь, наче якийсь Джек. Справді. Не розумію, за віщо ви їх так ненавидите?

Хирин. А я от не розумію, за віщо ви їх так любите? (*Зупинка*).

Шипучин. Товариші по службі подарували альбома, а члени банку, як я чув, хочять подарувати мені адресу та срібного келиха... (*граючись монокльом*). Добре, не був би я Шипучин! Це не зайве... Для репутації банку необхідна, як то кажуть, помпа, чорти б його батька! Ви своя людина, вам все, звичайно, відомо... Адресу ском-

понував я сам, срібного келиха купив теж я сам... Ну, й оправу для адреси 45 карбованців,— бо без цього ж не можна. Самі б вони не надумались (*озирається*). Обстановочка—ач яка! Що за обстанова! Всі кажуть, що я дріб'язковий, що мені треба, щоб тільки замки біля дверей були чисті, ті, що елужать, щоб носили модні галстухи, та щоб на ганку стояв товстий швейцар. Але ж ні, мої панове. Замки біля дверей та товстий швейцар—це не дрібниця. Вдома у себе я можу бути міщанином, їсти і спати по свинському, пити запоем...

Хирин. Прошу, будь ласка, без натяків!

Шипучин. Ах, ніхто не натякає! Яка у вас неможлива вдача... То от я й кажу: вдома у себе я можу бути міщанином, рагуєи, і слухатись своїх звичок, але тут все повинно бути en grand. Тут банок! Тут кожна деталь повинна імпонувати, як то кажуть, і мати урочистий вигляд (*піднімає з долу папірчик і кидає його в камінок*). Заслуга моя саме в тім, що я високо підніс репутацію банку!.. Велике діло—тоң! Велике, не був би я Шипучин (*озирнувши Хирину*). Любий мій, кожної хвилини сюди може явитись депутація від членів банку, а ви в повстяках, в цьому шарфі... в якомусь піджаці попелястого кольору... Могли б одягти фрак, ну, нарешті, чорний сюртук...

Хирин. Для мене здоров'я дорожче за ваших членів банку. У мене запалення на всьому тілі.

Шипучин (*хвилюючись*) Але згодьтесь, що це не порядок! Ви цсуете ансамбль!

Хирин. Як прийде депутація, то я сховатись можу. Не велике лихо... (*пише*). Сім... один... сім... два... один... п'ять... нуль... Я й сам не порядків не люблю... Сім... два... дев'ять... (*ляскає на рахівниці*). Терпіти не можу не порядків!

От добре ви б зробили, як би не запрошували сьогодні на ювілейний обід дам...

Шипучин. Дрібниці які...

Хирин. Я знаю, ви для шик у напустите їх сьогодні повну залю, але, глядіть, вони вам все діло зіпсують. Через них всяка шкода і непо-рядок.

Шипучин. Навпаки, жіноча компанія підносить!

Хирин. Еге... Ваша дружина, здається, освічена, а в понеділок на минулому тижні таке ляпнула, що я потім два дні тільки руками розводив. Зненацька при сторонніх питає: „Чи правда, що у нас в банку чоловік накупив акцій Дряжсько-Пряжського банку, які внали на біржі? Ах, мій чоловік так турбується!“ І це при сторонніх! І на віщо ви признаєтесь їм, не розумію? Хочете, щоб вони вас під уголовщину підвели?

Шипучин. Ну, годі, годі! Для ювілею це все дуже нудно. До речі, ви мені нагадали (*дивиться на годинник*). Зараз повинна приїхати моя дружина. Власне кажучи, треба було б поїхати на вокзал, на зустріч до бідолашки, але нема часу і... і втомився. Сказати правду—я не радий їй. Це б то я радий, але мені було б приємніше, коли б вона ще днів зо два пожила в своєї матері. Вона вимагатиме, щоб я сьогодні був увечері з нею, а тим часом у нас сьогодні мається на думці після обіду маленька екскурсія... (*здрігнувся*). Однак, у мене вже починаються нервові здриги. Нерви так напружені, що досить, здається, малесенької дрібниці, щоб я розплакався! Ні, треба бути твердим, не був би я Шипучин! (*Виходить Тетяна Олексіївна в ватерпруфі, з торбинкою подорожньою через плече*).

Шипучин. А! Про вовка помовка, а вовк і в хаті!

Тет. Олекс. Любий! (біжить до чоловіка, довгий поцілунок).

Шипучин. А ми тільки що про тебе розмовляли!.. (дивиться на годинник).

Тет. Олекс. (задишавшись). Занудився? Здоровий? А я ще вдома не була, з вакзалу просто сюди. Маю тобі розказати багато, багато... не можу втерпіти... Роздягатись я не буду, я на хвилинку. (до *Хирини*). Здрастуйте, Кузьмо Миколаєвичу! (до чоловіка). Вдома у нас все гаразд?

Шипучин. Все. А ти за цей тиждень погладшала, покращала... Ну, як їздилося?

Тет. Олекс. Прегарно. Вклоняються тобі мама й Катя. Василь Андрієвич наказав тебе поцілувати (цілує). Тітка прислала тобі слоїк варення і всі гніваються, що ти не пишеш. Зіна наказала тебе поцілувати (цілує). Ах, коли б ти знав, що було! Що було! Мені навіть страшно розказувати! Ах, що було! Але я бачу по очах, що ти мені не радий!

Шипучин. Навпаки... Люба... (цілує).

Хирин (гнівно кахикає).

Тет. Олекс. (зітхає). Ах, бідна Катря, бідна Катря! Мені її так жалко, так жалко!

Шипучин. У нас, люба, сьогодні ювілей, кожної хвилини може явитися сюди депутація від членів банку, а ти невбрана.

Тет. Олекс. Справді, ювілей! Поздоровляю, панове... Бажаю вам... Значить, сьогодні зібрання, обід... Це я люблю. А пам'ятаєш ту чудову адресу, що ти так довго складав для членів банку? Її сьогодні тобі читатимуть? (*Хирин гнівно кахикає*).

Шипучин (засоромившись). Люба, про це не говорять... Справді, їхала б додому.

Тет. Олекс. Зараз, зараз. За одну хвилину розкажу й поїду. Я тобі все з самого початку.

Ну... Як ти мене випровадив я, пам'ятаєш, сіла поруч з тою гладкою дамою і почала читати. В вагоні я не люблю розмовляти. Три станції все читала і ні з ким, а ні однієїнінького слова... Ну, настав вечір і, такі, знаєш пішли все темні думки. Навпроти сидів панич, нічого собі так, не поганий, чорнявий... Ну, розбалакались... Підійшов моряк, потім студент якийсь... *(сміється)*. Я сказала їм, що я не заміжня... Як вони до мене залицялись! Белькотали ми до самої півночі, чорнявий розказував страшенно комедні побрехеньки, а моряк усе співав. У мене груди заболіли від сміху. А, коли моряк—ах, ці моряки!—коли моряк довідався, що мене звуть Тетяною, то знаєш, що він співав? *(співає басом)*, „Онѣгинъ, я скривать не стану, безумно я люблю Татьяну“. *(Рече. Хириє гнівно кахиє)*.

Шипучин. Однак, Тетяночко, ми заважаємо Кузьмі Миколаєвичу. Ідь додому, любонько... Після...

Тет. Олекс. Нічого, нічого, хай і він послухає, це дуже цікаво. Я зараз скінчу. На станцію приїхав за мною Сергій. Наскочив тут якийсь молоденький, податний інспектор, здається... нічого собі, гарненький, особливо очі... Сергій отрекомендував його і ми поїхали втрюх... Погода була чудова... *(За сценою голоси: „Не можна, не можна! Чого вам треба“ Виходить Мерчуткина)*.

Мерчуткина *(в дверях, одмахуючись)*. Чого хапаєте? От ще! Мені самого треба!.. *(виходить до Шипучина)*. Маю за честь, ваша ясновельможність... Дружина губернського секретаря, Настя Федорівна Мерчуткина.

Шипучин. Чого вам треба?

Мерчуткина. Маєте собі, ваша ясновельможність, мій чоловік, губернський секретарь Мерчуткин слабував п'ять місяців і поки він лежав вдома та

лічився, йому без всякої рації дали одставку, ваша ясновельможність, а коли я пішла за його жалуванням, то вони, маєте собі, взяли та й вищитали з його жалування 24 карб. 36 копійок. За віщо? питаю. „А він, кажуть, з товариської каси брав і за його інші ручились“. Як же так? Хіба він міг без моєї згоди брати? Так не можна, ваша ясновельможність! Я жінщина вбога, тільки й годуюсь постояльниками... Я квола, беззахистна... Од всіх одразу терплю і ні од кого доброго слова не чую.

Шипучин. Дайте... *(бере прохання од неї і читає стоячи)*.

Тет. Олекс. *(до Хирина)*. Але треба зпочатку. На минулому тижні я зненацька одержую від мами листа. Пише, що сестру Катрю сватає якийсь Гренділевський. Прегарний, скромний, молодий, але без усяких засобів і ніякого визначеного становища. І на горе, уявіть собі. Катря захопилась ним. Що тут робити? Мама пише, щоб я, не гаючись, приїхала і вплинула на Катрю...

Хирин *(суворо)*. Вибачайте, ви мене зовсім запантеличили! Ви—мама та Катря, а я ось збився з пантелику і нічого не розумію.

Тет. Олекс. Яка важність! А ви слухайте, коли з вами дама розмовляє! Чого ви сьогодні такий сердитий? Закохались? *(сміється)*.

Шипучин *(до Мерчуткиної)*. Вибачайте, як же це так? Я нічого не розумію...

Тет. Олекс. Закохались? Ага! Почервонів!

Шипучин *(до дружини)*. Тетяночко, іди, серце, на хвилинку до контори. Я зараз.

Тет. Олекс. Добре *(відходить)*.

Шипучин. Я нічого не розумію. Очевидячки, ви, пані, не сюди попали. Ваше прохання по суті не до нас відноситься. Ви будьте ласкаві звернутись в те відомство, де служив ваш чоловік.

Мерчуткина. Я, батечку, в п'яти місяцях уже була, ніде навіть прохання не прийняли. В мене вже голова замакітрилась, та спасибі зятєві Борису Матвієвичу, нараїв мені до вас піти. „Ви, каже, мамо, зверніться до п. Шипучина; вони впливові люди, все можуть“... Поможіть, ваша ясновельможність!

Шипучин. Ми, пані Мерчуткина, нічого не можемо для вас зробити. Зрозумійте ви: ваш чоловік, на скільки я розібрав справу, служив у відомстві військової медицини, а наша інституція цілком приватна, комерційна, у нас банок. Як не розуміти цього!

Мерчуткина. Ваша ясновельможність, а що чоловік мій хворів, на це в мене лікарське свідоцтво є. Ось воно, будь ласка, подивіться...

Шипучин (*подивившись на двері*). Вона там заважає людям. (*До Мерчуткиної*). Дивно і навіть смішно. Невже ваш чоловік не знає, куди вам звертатися?

Мерчуткина. Він, ваша ясновельможність, у мене нічого не знає. Кричить тільки: „не твоє діло, пішла геть!“ і більш нічого...

Шипучин. Ще раз кажу: ваш чоловік служив у відомстві військової медицини, а тут банок. інституція приватна, комерційна...

Мерчуткина. Так, так, еге... Розумію, батечку. В таких разі, ваша ясновельможність наважиться дати мені хоч 15 карбованців! Я згодна не все зразу.

Шипучин (*зітхає*). Ох!

Хирин. Андрію Андрієвичу, так я ніколи звідомлення не скінчу.

Шипучин. Зараз. (*до Мерчуткиної*). Вам не втовмачиш. Та зрозумійте ж ви, що звертатись до нас з таким проханням, так само дивно, як подавати прохання про шлюбну розлуку, напри-

клад, в аптеку, або в пробірню. (*Стукіт у двері. Голос Тет. Олекс.: „Андрію, можна увійти?“*).

Шипучин (*кричить*). Почекай, серце, зараз. (*до Мерчуткиної*) Вам не доплатили, але що ж ми можемо зробити? І при тому ж, пані, у нас сьогодні ювілей, ми заняті... і може сюди хто-небудь увійти... Вибачайте...

Мерчуткина. Ваша ясновельможність, пожалійте мене сиротину! Я жінчина квола, беззахистна... Замучилась на смерть... І з постояльниками позивайся, і за чоловіка клопочись, і по хазяйству бігай, а тут ще зять без посади.

Шипучин. Пані Мерчуткина, я... Ні, вибачайте, я не можу з вами балакати! У мене навіть в голові закрутилось... Ви й нам заважаєте і час марно губите... (*зітхає, у бік*). От дурепи, не був би я Шипучин! (*до Хирина*). Кузьмо Миколаєвичу, поясніть ви, будьте ласкаві, пані Мерчуткинй... (*махав рукою і йде в правління*).

Хирин (*підходить до Мерчуткиної. Суворо*). Чого вам треба?

Мерчуткина. Я жінчина квола, беззахистна... На вигляд може я й здорова, а коли розібрати, то в мене ні одної жилки немає здорової! Ледве на ногах стою і апетиту не маю. Каву сьогодні пила, але без усякого смаку.

Хирин. Я вас питаю, чого вам треба?

Мерчуткина. Накажіть, батечку, дати мені 15 карбованців, а останні хоч через місяць.

Хирин. Але ж вам, здається, не по китайському було сказано: тут банок!

Мерчуткина. Еге, еге... а коли треба, то я можу й лікарське доставить.

Хирин. У вас на плечах голова, чи що?

Мерчуткина. Ріднесенький, адже я по закону прохаю. Мені чужого не треба

Хирин. Я вас, мадам, питаю: у вас єсть голова на плечах, чи нема? Ну, чорт би мене взяв, мені нема часу з вами базікати! Я зайнятий *(показує на двері)* Прощу!

Мерчуткина *(здивовано)*. А гроші ж як?..

Хирин. Одно слово, у вас на плечах не голова, а ось що... *(стукає пальцем по столі, потім себе по чолі)*.

Мерчуткина *(образившись)*. Що? Ну, не дуже там... Своїй жінці постукай... Я губерська секретарша... Зо мною обережніше.

Хирин *(спалахнувши, на пів тижо)*. Геть відціля!

Мерчуткина. Ну, ну, ну... Не дуже!

Хирин *(впів-голоса)*. Як ти мені не підеш в цю ж мить, так я дворника покличу! Геть! *(Тупотить ногами)*.

Мерчуткина. Годі, годі! Не злякаюсь! Бачили ми таких...

Хирин. Здається, за все своє життя не бачив гірше... Ох! Навіть у голову вдарило... *(важко дихає)*. Я тобі ще раз кажу... Чуєш? Як ти мені, стара почваро, не підеш відціля, то я тебе на порох перетру! У мене така вдача, що я можу з тебе на віки каліку зробити! Я злочинство можу вчинити!

Мерчуткина. Собака гавка, вітер несе. Не злякалась, бачили ми таких!

Хирин *(з одчаєм)*. Бачити її не можу! Навіть млосно! Я не можу! *(Іде до столу й сідає)*. Наперли бабів повнісенький банок, не можу я звідомлення писати! Не можу!

Мерчуткина. Я не чуже прохаю, а своє, по закону. Чи ба, й сорому йому нема! В присутньому місці в повстяках сидить... Хамло... *(всиходять: Шипучин і Тетяна Олексіївна)*.

Тет. Олекс. (*ввійходячи за чоловіком*). Поїхали ми на вечір до Бережницьких. Катря була вбрана в блакитну фулярову сукню з тонким мережевом і з голою шийкою... Їй дуже личить висока фрізура і я її сама зачісувала... Як убралась та зачісалась, ну просто розкіш!

Шипучин (*уже з міренню*). Так... еге... розкіш... Зараз можуть прийти сюди...

Мерчуткина. Ваша ясновельможність!..

Шипучин (*похмуро*). Ще чого? Чого вам треба?

Мерчуткина. Ваша ясновельможність!.. (*Показує на Хирину*). От-цей, от-цей самий... от-цей постукав себе пальцем по лобі, а далі по столі... Ви наказали йому мою справу розібрати, а він сміється і усякі слова каже. Я жінщина бідна, беззахистна...

Шипучин. Добре, добре, я розберу... зроблю, що треба... Ідьте... Після!... (*у бік*). У мене подагра починається!..

Хирин (*підходить до Шипучина, зтиха*). Андрію Андрієвичу, звеліть покликати швейцара, хай її в потилицю вижене!.. Бо це що ж таке?

Шипучин (*злякано*). Ні, ні! Вона писк підніме, а в цьому будинкові багато квартир.

Мерчуткина. Ваша ясновельможність!

Хирин (*з плачем*). Але ж мені звідомлення треба писати! Я не встигну!.. (*повертається до столу*). Я не можу!

Мерчуткина. Ваша ясновельможність, коли ж я одержу? Мені тепер гроші потрібні!

Шипучин (*на бік, нівно*). Не-ви-мов-но подлябаба! (*до неї ласкавенько*). Пані, я вже вам казав. Тут банок, інституція приватна, комерційна.

Мерчуткина. Будьте ласкаві, ваша ясновельможність, будьте батечком рідним... Коли лікарського свідоцтва не досить, то я можу й з уча-

стку посвідчення приставити. Звеліть віддати мені гроші!

Шипучин (*важко зітхає*). Ох!

Тет. Олекс. (*до Мерчуткиної*). Бабусю, вам же кажуть, що ви заважаєте. Яка ви, їй Богу.

Мерчуткина. Матінко моя рідна, за мене поклопотатись нікому. З позору тільки що їм та п'ю, а каву сьогодні пила без усякого смаку.

Шипучин (*перетомлений, до Мерчуткиної*). Скільки ви хочете мати?

Мерчуткина. 24 карбованці 36 копійок.

Шипучин. Добре. (*Виймає з папірника 25 карбованців і подає їй*). От вам 25 карбованців, беріть же... йдіть!

Хирин (*гнівно кахикає*).

Мерчуткина. Красенько дякую, ваша ясновельможність... (*ховає гроші*).

Тет. Олекс. (*сідючи біля чоловіка*). Одначе, мені час додому... (*дивиться на годинник*). Але я ще не скінчила... За одну хвилинку скінчу і піду... Що було! Ах, що було! Ото ж поїхали ми на вечір до Бережницьких... Нічого собі, весело було, але не дуже... Був звичайно і Катрін коханий Гренділевський... Ну, я з Катрею побалакала, поплакала, вплинула на неї, вона тут же на вечорі переговорила з ним і відмовила. Ну, думаю, все улагодилось, як найкраще: маму заспокоїла, Катрю врятувала, і тепер сама можу бути спокійною. Що ж ти собі думаєш? Перед самою вечерею ідемо ми з Катрею по алеї, аж тут... (*хвилюючись*) Аж тут чуємо... Ні, я не можу говорити про це байдужо. (*Обмахується хусткою*). Ні, не можу!

Шипучин (*зітхає*). Ох!

Тет. Олекс. (*плаче*). Біжимо до альтанки, а там... там лежить бідний Гренділевський... з револьвером у руці...

Шипучин. Ні, я цього не витерплю! (*До Мерчуткиної*). Вам чого ще треба?

Тет. Олекс. Вистрельнув собі просто в серце... от сюди... Катря впала без пам'яті, бідолашка... А він сам страшенно перелякався, лежить і... і прохає покликати лікаря. Незабаром приїхав лікар і... і вирятував нещасного...

Мерчуткина. Ваша ясновельможність, чи не можна моему чоловікові знову вступити на службу?

Шипучин. Ні, я не витерплю! (*Плаче*). Не витерплю! (*Простягає до Хирина обидві руки, з одчаєм*). Проженіть її! Проженіть, благаю вас!

Хирин (*підходячи до Тет. Олекс.*) Геть відціля!

Шипучин. Не її! а от цю... от цю страшно... (*показує на Мерчуткину*). От цю!

Хирин (*не зрозумівши його, до Тет. Олекс.*) Геть відціля! (*тупотить ногами*). Геть пішла!

Тет. Олекс. Що? Що ви? Збожеволіли?

Шипучин. Це навіть страшно! Я нещасна людина! Женіть її! Женіть!

Хирин (*до Тет. Олекс.*) Геть! Покалічу! Розтрясу! Лиха нароблю!

Тет. Олекс. (*біжить від нього, він за нею*). Та як ви смієте? Ви нахаба! (*кричить*) Андрію! Рятуй! Андрію! (*пищить*).

Шипучин (*біжить за ними*). Тривайте! Благаю вас! Тихше! Помилуйте мою душу!

Хирин (*женеться за Мерчуткиною*). Геть відціля! Держіть! Бийте! Ріжте її!

Шипучин. Тривайте! Прошу вас! Благаю!

Мерчуткина. Батечку... батечку!.. (*верещить*). Батечку!..

Тет. Олекс. (*кричить*). Рятуйте! Рятуйте! Ах, ах... млосно! Млосно! (*Скакає на стілець, потім падає на канапу і стогне, як в млості*).

Хирин (*женеться за Мерчуткиною*). Бийте її! Ріжте! Дупіть!

Мерчуткина. Ах, ах... батечку, в очах темно!
Ах! (пада без пам'яті на руки Шипучину).
(Стукіт у двері і голос за сценою: „Депутація!“)

Шипучин. Депутація... репутація... окупація...

Хирин (тупотить ногами). Геть, чортяка б мене взяв! (закочує рукави). Дайте мені її! Лиха можу накоїти! (Ввіходить депутація з п'яти людей; всі в фраках. У одного в руках адреса в оксамитовій оправі, у другого—жбан. В двері з контори заглядають ті, що служать. Тет. Олекс. на канані. Мерчуткина на руках у Шипучина, обое тихо стоять).

Член банку (голосно читає). „Високошановний і дорогий Андрію Андрієвичу! Кидаючи ретроспективний погляд на минуле нашої фінансової інституції і проглядаючи оком розуму історію його ступеневого розвитку, вона робить на нас найкраще вражіння. Справді, в перший час її існування, через невеликі розміри ґрунтового капіталу, відсутність яких-небудь серйозних операцій і невизначеність мети, виникало гамлетовське питання — „жити, чи не жити?“ і був час, коли лунали голоси про необхідність закрити банок. Аж ось на чолі інституції стаєте ви. Ваші знання, енергія і властивий вам такт були причиною незвичайного успіху банку і рідкого розквіту його. Репутація банку... (кахи́кає) репутація банку...

Мерчуткина (сто́гне) Ох, ох!

Тет. Олекс. (сто́гне). Води! Води!

Член банку (далі). Репутація... (кахи́кає) репутацію банку піднесено вами на таку височінь, що інституція наша може конкурувати з найкращими закордонними інституціями...

Шипучин. Депутація... репутація... окупація...
„Два приятелі йшли вечірньою добою і важливу

розмову мали між собою“... „Ох, не кажи, що молодість згубила, що ревністю замучена моєю...“

Член банку (*читає далі*). „Далі, кидаючи об’єктивний погляд на теперішнє, ми, високошановний і дорогий Андрію Андрієвичу“... (*понижаючи голос*) В такому разі ми опісля... Ми краще опісля... (*Виходить збентежений*).

ЗАВІСА.

Трагиқ з примусу

(З дачною життя).

Жарт на одну дію.

В перекладі Н. Трякулевської.

Дієві особи:

Іван Іванович Толкачов, семейна людина.

Олекса Олексієвич Мурашкин, його приятель.

Діється в Петербурзі в помешканню Мурашкина.

Кабінет Мурашкина. М'які меблі. Мурашкин сидить за столом для писання. Ввіходить Толкачов, тримаючи в руках скляного дашка на лампу, дитячого велосіпеда, трое коробок з капелюшками, великого клунка з сукнею, ворочок з пивом і багато маленьких пакунків. Він безглуздо поводить очима і з несили падає на канапу.

Мурашкин. Здоров був, Іване Івановичу! Який я радий! Відкіля ти?

Толкачов (*важко дихаючи*). Голубе, любий мій... Маю до тебе прохання... Благаю... Позич до завтраго револьвера. Будь приятельом!

Мурашкин. На віщо тобі револьвера?

Толкачов. Треба... Ох, батечку!.. Дай, лишень, води... Швидче води!.. Треба... Доведеться вночі їхати темним лісом, так от я... на всякий випадок. Позич, будь ласка!

Мурашкин. Ой, брешеш, Іване Івановичу! Який там у дідька темний ліс? Певне, щось замислив? По пиці бачу, що замислив лихе! Та що з тобою? Тобі млосно?

Толкачов. Постривай, дай відсапатись... Ох, матінко. Замучився, як собака. По всіх тілі і в макотирі таке чуття, наче мене на лапшу покришили. Не можу більше терпіти. Будь ласка, не роспитуй дрібно, навіть зовсім не питай... Дай револьвера! Благаю!

Мурашкин. Ну, годі, Іване Івановичу, що це за вигадки? Маєш семью, статський совітник! Сором тобі!

Толкачов. Що я таке в семьї? Хіба я батько? Я мученик! Я діявольська худоба, мурия, наймит, ледащо, яке все чогось чекає і не вкорочує собі

віку. Я—ганчірка, йолоп, ідіот! На віщо ж я живу? Для чого? (*Схоплюється*). Ну, скажи ти мені, для чого я живу? На віщо ця безкрая лава моральних і фізичних стражданнів? Я розумію страждання за ідею, так! Але страждати біс-батька-зна за що, за дамські хвости, та лямпові абажури, ні!—Вибачте! Ні, ні, ні! Досить з мене! Досить!

Мурашкін. Ти не галасуй, сусіди почують!

Толкачов. Нехай і сусіди чують, мені однаково! Не даси ти револьвера, то дасть инший, а вже мені не жити! Шабаш!

Мурашкін. Стривай, ти мені гудзика одірвав. Балакай спокійно. Я все ж не розумію, через віщо твоє життя лихе?

Толкачов. Через віщо? Ти питаєш, через віщо? Добре, я розкажу тобі! Добре! Висповідуюсь перед тобою і може мені полекшає. Сядьмо. Ну, слухай... Ох, матінко, дихавиця!.. Візьмемо наприклад хоч сьогоднішній день. Візьмемо. Як тобі відомо, від десятої години до четвертої доводиться нудитись в канцелярії. Спека, задуха, мухи і такий, братіку мій, розгардіяш, просто памороки забиває. Секретаря на час одпустили, Храпов поїхав свататись, канцелярська дрібнота зовсім з'їхала з глузду: дачі, зальоти, аматорські вистави... Всі заспані, заморені, схудлі, так що ніяк до ладу не дійдеш... Посаду секретаря заступає суб'єкт, глухий на ліве вухо і закоханий; просителі задурені, все кудись поспішають і хапаються, гніваються, загрожують,—така метушня та сутанія, що й Бог не розбере. Плутанина і курява вгору. А робота гаспидська: те саме та те саме що-дня, справка, отношеніє, справка, отношеніє—одноманітно, як мряка. Просто, розумієш, хріном в носі стає. Дай лишень води... Виходиш з служби як побитий, наче питльований,

Тут би на обід іти та хропака задати, так де то-бі!—пам'ятай, що ти дачник, се б то наймит, смі-тя, віхоть, бурулька, та зараз же біжи, як чор-тів кришеник, виконувати доручення. На наших дачах завівся прегарний звичай: коли дачник їде в місто, то, не кажучи вже за його дружину, вся-ка дачна погань має волю і право накидати йому купу дорученнів. Жінка вимагає, щоб я заїхав до швачки та вилаяв її за те, що стан вийшов широким, а в плечах вузько. Соні треба перемінити черевики, швагровій пунсового шовку на зразок на 20 коп. та 3 аршини тасьми... Та от, стрівай, я тобі зараз прочитаю (*виймає з кишені записоч-ку і читає*). Дащок на лямпку; 1 фунт окостної ковбаси; гвоздики та цінамону на 5 коп.; кастор-ки для Миші; 10 фунтів цукрового піску; взяти з дому мідницю і ступку на цукер; карболки, перського порошку, пудри на 10 коп.; 20 пляшок пива; оцтової есенції і корсет для m-lle Шансо № 82... Фу! і взяти з дому Мишине осіннє паль-то і калоші. Оце наказ жінки і сім'ї. Тепер до-ручення любих знайомих та сусідів, матері їх книш. У Власиних завтра іменинник Володя, йому треба велосипеда купити; підполковниця Віхрина вагітна і з цієї нагоди я повинен що-дня їздити до акушерки та запрошувати її, щоб приїхала. І таке инше, і таке инше. П'ятеро записок у мене в кишені і вся хусточка в вузликах. Отак, ба-течку, на протязі часу між службою та поїздом бігаєш по місту, мов собака, висолопивши язика,—бігаєш, бігаєш та й життя прокленеш. З лавки в аптеку, з аптеки до швачки, од швачки в ков-басну, а там знов в аптеку. Тут спіткнешся, там гроші загубиш, в третьому місці заплатити забу-деш і за тобою женуться з бешкетом, в четвер-тому місці пані на хвіст наступиш... тьфу! Від такого моціону посатанієш і так тебе рострощить,

що потім всю ніч кістки болять та всяка нечисть сниться. Ну, доручення виконано, все куплено, тепер же як, скажеш, впакувати все це добро? Як ти, наприклад, укладеш до купи важку мідяну ступку і товкача з дашком на лампу, або карболку з чаєм? Як ти скомбінуєш в одно пляшки з пивом та цього велосипеда? Єгипетська робота, морока, ребус! Як не крути, скільки не хитруй, а в решті решт все одно щось розтrophиш та розтрусиш, а на вакзалі і в вагоні стоятимеш, розчепиривши руки, розкарячивши ноги та підтримуючи підборіддям який-небудь клунок, весь в пакунках, в коробках, та в иншій огиді. А як рушить поїзд, публіка почне шпурляти на всі боки твої речі: ними ти чужі місця позакидав. Репетують, кличуть кондуктора, загрожують викинути, а я що ж зроблю? Стою і тільки очима лупаю, як замордована скотина. Тепер слухай далі. Приїзду до себе на дачу. Тут би випити гарненько по трудах праведних, попоїсти та храповіцького—хіба не правда?—але де ж там. Моя дружиночка вже давно пильнує. Ледве ти посьорбав юшки, як вона цап-лап раба божого і—чи не до вподоби відвідати якусь аматорську виставу або танцювальну вечеринку? Протестувати—Боже борони! Ти—чоловік, а слово „чоловік“ в перекладі дачною мовою означає німу звірину, якою можна їздити і возити, скільки хочеш, не боячись втручання товариства для охорони звірят. Ідеш і витріщаєш очі на „Скандал в благородном семействѣ“ або на якусь „Мотю“, плещеш по наказу жінки і схнеш, схнеш, схнеш і кожної хвилини чекаєш, що от-от тебе грець вдавить. А на вечірці дивись на танці та пошукуй дружині пари, а як не знайдеш, то й сам берись танцювати кадріль. Повернешся по півночі з театру або з балю, а вже ти не людина, а дрантя,

хоч викинуть. Аж от, нарешті, ти досяг мети: роздягся і ліг на ліжко. Чудово, заплющуй очі та спи... Все таке гарне, поетичне, тепле, розумієш, і дітвора не верещить, і жінки нема, і сумління чисте—краще й не треба. Засинає!ш ти—аж зненацька... аж зненацька чуєш: дзз... Комарі! (*Сжоплюється*). Комарі, стонадцять чортів їм у хвіст, комарі! (*трясе кулаками*). Комарі! Це кара єгипетська, інквізіція! Дзз! Дзюзюкає так жалісно, сумно, ніби вибачення прохає, але так тебе, чортове насіння, вгризне, що потім цілісеньку годину чухаєшся. Ти і цигарку палиш, і бьєш їх, і з головою покриваєшся—нема рятунку! В решті решт, плюнеш і віддаєш себе на мордування: жрїть, прокляті! Не встигнеш звикнути до комарів, як знов кара єгипетська: в залі жінка починає з своїми тенорами романси вчити. Вдень сплять, а вночі до аматорських концертів готуються. О, Боже мій! Тенорі—це така мука, що ніякі комарі не зрівняються (*спїває*). „Не говори, что молодость сгубила“... „Я вновь предъ тобою стою очарованъ“... О, м-мерзені! Всі печінки мені вивернули! Щоб їх хоч трошки заглушити, я роблю таку штуку: стукаю себе пальцем по скроні біля вуха. І так стукаю годин до чотирьох, доки не розійдуться. Ох, дай лишень, братику, ще води... Не можу... Ну, отак, не пославши, прокинешся о шостій годині—марш на станцію до поїзда. Біжиш, боїшся спізнитись, а тут грязюка, мряка, холод, брр!.. А приїдеш у місто, знов починай тієї самої. Таке-то, брате. Життя, скажу я тобі, анахемське, навіть ворогові такого життя не забажаю. Розумієш—залаб! Дихавиця, згага, завжди чогось боюсь, шлунок не травить, в очах каламутить. Повіриш, псіхопатом зробився... (*озирається*). Тільки це між нами кажучи... Хочу піти до Чечотта або до

Мержеевського. Наскакує на мене, братіку, якийсь гедз. Отак під час пересердя та замороки, коли комарі гризуть або тенорі співають, зненацька в очах закаламутить, раптом схопишся, бігаєш, мов несамовитий, по всій хаті та вигукуєш: „Крові прагну! Крові!“ І справді під цей час хочеться когось ножем різанути або по голові стільцем тарбахнути. От воно до чого дачне життя призводить! І ніхто не пожалує, не спочуває, а ніби це так і треба. Навіть сміються. Але, зрозумій же, я жива істота, я жити хочу! Тут не водевіль, а трагедія! Слухай, як не даєш револьвера, то хоч пожалуй!

Мурашкин. Я жалую.

Толкачов. Бачу, як ви жалуете... Прощавай. Поїду по кільки, по ковбасу... зубного порошку ще треба, а потім на вокзал.

Мурашкин. Ти де маєш помешкання на дачі?

Толкачов. На Здохлій Річці.

Мурашкин (*радісно*). Невже? Чи ти там не знаєш часом дачницю Ольгу Павловну Фінберг?

Толкачов. Знаю. Навіть знайомий.

Мурашкин. Та що ти кажеш? Диви, який випадок! Як це до речі, як це мило з твого боку...

Толкачов. Що таке?

Мурашкин. Голубе, милий, чи не можеш виконати одно маленьке прохання? Будь приятельом! Ну, дай слово, що виконаєш!

Толкачов. Що таке?

Мурашкин. По приятельському, голубе. У перше, уклонись Ользі Павловні і скажи, що я живий і здоровий, цілую їй ручку. У друге, одвези їй одну штучку. Вона доручила мені купити їй ручну машину для шиття, а приставити їй нема кому... Одвези, будь ласка! І до речі за одним заходом оцей койєць з канарейкою... тільки обе-

режніше, бо дверці зламаються... Чого ти так на мене дивишся?

Толкачов. Машинка до шиття... койєць з канарейкою... чижики, зяблики...

Мурашкин. Іване Івановичу, та що тобі таке? Від чого ти так счервонів?

Толкачов (*тупаючи ногами*). Давай сюди машинку! Де койєць? Сідай сам верхи! Іж людину! Роздирай! Добивай її! (*стискаючи кулаки*). Крові прагну! Крові! Крові!

Мурашкин. Ти збожеволів?

Толкачов (*приступаючи до його*). Крові прагну! Крові!

Мурашкин (*з жахом*). Він збожеволів! (*чукає*). Петрушко! Маріє! Де ви? Люде, рятуйте!

Толкачов (*ганяючись за ним по хаті*). Крові прагну! Крові!

ЗАВІСА.

В Є С І Л Л Я

Сцена на одну дію.

В перекладі В. Дубровського.

Дієві люде:

Євдоким Захарович Жигалов, колежський реєстратор в одетавці.

Настя Тимофієвна, його дружина.

Дарина, їх дочка.

Епаміонд Максимович Апломбов, її наречений.

Хведір Яковович Ревунов-Караулов, капітан 2-го рангу в одставці.

Андрій Андрієвич Нюнин, агент страхового товариства.

Ганна Мартинівна Зміюкина, повитуха, 30 років, в жовто-гарячому вбранні.

Іван Михайлович Ять, телеграфист.

Харлампій Свиридович Димба, грек цукерник.

Дмитро Степанович Мозговий, матрос з Добровольного флоту.

Дружки, кавалери, лакеї та інші.

Діється в одній з залъ кухмистра Андропова. Ясно освітлена зала. Великий стіл, наготовлений для вечері. Біля столу клопочуться лакеї у фраках. За сценою музика грає останню фігуру кадрілі. Зміюкина, Ять і дружко ідуть по кону.

Зміюкина. Ні, ні, ні!

Ять (*іде за нею*). Згляньтесь! Згляньтесь!

Зміюкина. Ні, ні, ні!

Дружко (*поспішаючи за ними*). Панове, так не можна! Куди ж ви? А гран-рон? Гран-рон-сіль-ву-пле! (*відходять*).

(*Виходить Настя Тимофієвна та Апломбов*).

Наст. Тим. Ніж турбувати мене всякими словами, ішли б краще танцювати.

Апломбов. Хіба я вам Спіноза який, щоб ногами бублики викручувати? Я людина позитивна і з натурою і не бачу ніякої втіхи в подібних забавках. Але сила не в танцях. Вибачайте, татап, але я багато де-чого не розумію в ваших вчинках. Наприклад, опріч річей наглої потреби, ви обіцяли також дати за вашою дочкою двоє вигравних білетів. Де вони?

Наст. Тим. Голова мені щось розболілась... Певне до негоди... Буде одлига.

Апломбов. Ви мені баків не забивайте... Сьогодні ж я довідався, що ваші білети в заставі. Вибачайте, татап, але так поводяться одні тільки експлоататори. Я це не з егоїстицизму—мені ваші білети не потрібні, але я з принципу і обдурювати себе нікому не дозволю. Я вашу дочку щасливою зробив і, коли ви мені не віддасте сьо-

годні білетів, то я дочку вашу з кашою ззім. Я людина шляхетна!

Наст. Тим. *(озираючи стіл і лічучи столове накриття)*. Раз, два, три, чотирі, п'ять...

Лакей. Куховар питає, як накажете подавати моє ожене: з ромом, з мадерою чи без нікого?

Апломбов. З ромом. Та скажи хазяїну, що вина мало. Скажи, щоб го-сотерну поставив *(до Наст. Тим.)*. Ви так само обіцяли й умова така була, щоб сьогодні за вечерею був генерал. А де він, питаю вас?

Наст. Тим. Це, батечку, не я винна.

Апломбов. Хто ж?

Наст. Тим. Андрій Андрієвич винен... Вчора він був і обіцяв привести самого справдешнього генерала *(зітхає)*. Певне, не найшов ніде, а то привів би... Хіба нам жалко? Для рідної дитини ми нічого не пожаліємо... Генерал, то й генерал...

Апломбов. Але далі... Всім, а виходить і вам, татап, відомо, що до Дарини, поки я не посва-тав її, залицявся цей телеграфист Ять. На віщо ви його запросили? Хіба ви не знали, що мені це неприємно?

Наст. Тим. Ох, як тебе? Епамінонд Максимович, ще й дня нема, як одружився, а вже заму-чив ти і мене і Дариночку своїми розмовами. А що ж буде через рік? Нудний ти, ух нудний!

Апломбов. Не до вподоби правду слухати? Ага! Ось воно! А ви поведітьесь шляхетно. Я від вас хочу тільки одного: будьте шляхетні!

(Через залю з одних дверей до других проходять пари тих, що танцюють гран-рон. В передній парі дружко з Дариною, в задній Ять з Змію-киною. Остання пара відступає і минається в залі. Жигалов і Димба ввійходять і йдуть до столу).

Дружко *(кричить)*. Променад! Мсьє, проме-над! *(за коном)* Променад! *(Пари відходять)*.

Ять (до Зміюкиної). Згляньтесь! Згляньтесь, чарівна Ганно Мартинівно!

Зміюкина. Ах, який ви... Я вже вам сказала, що я сьогодні не в голосі.

Ять. Благаю вас, заспівайте! Одну тільки ноту! Згляньтесь! Одну тільки ноту.

Зміюкина. Обридло... (*Сідає й махає віялом*).

Ять. Ні, ви просто немилосердні! У такого жорстокого створіння, дозвольте вам висловитись, і такий чудовий, чудовий голос! З таким голосом, вибачайте за вираз, не бабувати, а концерти співати в прилюдних зібраннях. Наприклад, як божественно виходить у вас от ця фіорітура... як вона... (*наспівує*) „Я вас кохав, кохання наше марно“... Чудово!

Зміюкина (*наспівує*). „Я вас кохав, кохання наше марне...“ Воно?

Ять. Воно самісеньке! Чудово!

Зміюкина. Ні, я не в голосі сьогодні... Візьміть-но, махайте на мене віялом... Душно! (*До Апломбова*). Епаміонде Максимовичу, чого це ви в меланхолії? Хіба молодому можна так? Як вам не сором? Ну, чого зажурились?

Апломбов. Шлюб—крок поважний! Треба все обміркувати, зо всіх боків, докладно.

Зміюкина. Які ви всі бридки скептики! Біля вас я не маю чим дихати... Дайте мені атмосфери! Чуєте? Дайте мені атмосфери! (*наспівує*).

Ять. Чудово! Чудово!

Зміюкина. Махайте на мене, махайте, а то я відчуваю, в мене зараз розірветься серце. Скажіть, будь ласка, чого мені так душно?

Ять. Це від того, що ви упріли!..

Зміюкина. Фу, який ви вульгарний. Не смійте так висловлятись!

Ять. Вибачайте. Звичайно, ви звикли, вибачайте за вираз, до аристократичної компанії і...

Зміюнина. Ах, дайте мені покій! Дайте мені поезії, пориваннів! Махайте, махайте...

Жигалов (до Димби). Ще раз, чи як? *(наливає)*. Пити по всяк час можна. Головна річ, Харлампію Свиридовичу, щоб справ своїх не забувати. Пий, та розуму не забувай... А коли треба випить, то чому не випить? Випити можна... Бувайте здоровенькі *(пьють)*. А тигри у вас в Греції є?

Димба. Є.

Жигалов. А леви?

Димба. І леви є. Це в Росії нічого нема, а в Греції все є. Там у мене і батько, і дядько, і брати, а тут нічого нема.

Жигалов. Гм... А кашалоти в Греції є?

Димба. Все є.

Наст. Тим. (до чоловіка). Що ж так пити та закушувати? Час би вже всім сідати. Не тикай виделкою в омари... Це ж для генерала поставлено. Може ще прийде...

Жигалов. А омари в Греції є?

Димба. Є... Там все є.

Жигалов. Гм... А колежські регістратори є?

Зміюнина. Уявляю, яка то в Греції атмосфера?

Жигалов. І певне, шахрайства багато. Адже греки, то все одно, що вірмени або цигани. Продасть тобі вамбак, або золоту рибину, а сам так і гне, щоб здерти з тебе зайве. Ще раз, чи що?

Наст. Тим. На віщо марно пить? Час би всім сідати. Дванадцята година...

Жигалов. Сідати, так сідати. Панове, прошу! Будьте ласкаві! *(кричить)*. Вечеряти! Хлопці, молоді!

Наст. Тим. Дорогі гості, будь ласка! Сідайте!

Зміюнина (сідає за стіл). Дайте мені поезії! „А він благає бурь у моря, неначе спокій в бурях є!“ Дайте мені бурю!

Ять (у бік). Надзвичайна жінщина! Закохався! Увесь закохався! (*Віходить молода, Мозговий, дружки, кавалери, панночки, та інші. Всі з голіном сідають за стіл; хвилинка зупинка; музика грає марш*).

Мозговий (підводячись). Панове! Я повинен сказати вам ось що... У нас наготовано дуже багато тостів та промов. Не будемо чекати та почнемо зараз. Панове, пропоную випити тост за молодих! (*Музика грає туш. Ура. Торкання*).

Мозговий. Гірко!

Усі. Гірко! Гірко!

Ять. Чудово! Чудово! Я повинен вам висловитись, панове і віддати потрібну справедливість, що ця заля і взагалі помешкання розкішні! Прекрасно, чудово! Тільки знаєте, чого бракує для повної урочистості? Електричного освітлення, вибачайте за вираз! По всіх країнах уже заведено електричне освітлення, і одна тільки Росія відбилась.

Жигалов (глибокодумно). Електричність... Гм... А на мій погляд, електричне освітлення—одне тільки шахрайство... Засунуть туди вуглика, та й думають туману пустити! Але ж ні, коли ти даєш освітлення, то ти давай не вуглика, а щось істотне, що-небудь надзвичайне, таке, щоб було за віщо взятись! Ти давай вогню—розумієш—вогню, того, що природний, а не розумовий.

Ять. Коли б ви бачили електричну батарею, з чого вона складається, то инакше б міркували!

Жигалов. І не маю охоти бачити. Шахрайство. Народ простий обдурюють... Останнє височують... Знаємо їх, цих самих... А ви, паничу, ніж за шахрайство обстоювати, краще випили б та закусили б. Еге, далєбі!

Апломбов. Я з вами, таточку, цілком згожуюсь. На віщо заводять оці розмови? Я й сам

люблю побалакати про всіляки відкриття в науковому розумінні, але ж на це є инший час! (до молодої) Ти якої думки, ма шер?

Дарина. Вони хочуть свою освіченість показати і завжди говорять про незрозуміле.

Наст. Тим. Хвала Богові, життя прожили без освіти і от уже третю дочку за гарну людину віддаємо. А коли ми, по вашому, виходимо неосвіченими, то чого ви до нас ходите? Ішли б до своїх освічених!

Ять. Я, Насте Тимофіївно, завжди поважав вашу сім'ю, а коли я, що до електричного освітлення, то це ще не значить, що я з гордошів. Навіть ось випити можу. Я завжди від широкого серця бажав Дарині Євдокимовні гарного чоловіка. В наш час, Насте Тимофіївно, важко одружитись з добрим чоловіком. Тепереньки кожний силкується одружитись ради інтереса, ради грошей...

Апломбов. Це натяк!

Ять (злякавшись). І ніякого тут натяку нема... Я не кажу про присутніх... Це я так... взагалі... Боронь Боже! Всі знають, що ви ради кохання... Посаг поганенький!

Наст. Тим. Ні не поганенький! Ти, добродію, базікай, та не забазікуйся. Крім того, що тисячу карбованців, самими грошима, ми три салопи даємо, постіль та всі меблі. А піді-но пошукай в другому місці такого посагу.

Ять. Я нічого... Меблі справді гарні і... і салопи, звичайно, але я в тому розумінні. що ось вони ображаються, що я натякнув.

Наст. Тим. Ави не натякайте. Ми вас ради ваших батьків поважаємо і на весілля запросили, а ви тут слова всякі... А коли ви знали, що Епамінонд Максимович ради інтересу жінку бере, то чого ж ви раніш мовчали? (крізь сльози). Я її,

може, вигодувала, виховала, викохала... берегла дуже діаманту смарагдового, дитиночку мою...

Апломбов. І ви поїняли віри? Красенько вам дякую! Дуже вам дякую! (до Ять). А ви, добродію Ятю, хоч і знайомий мені, але я вам не дозволю в чужій хаті робить такі бешкети! Прошу вас геть відціля!

Ять. Тоб-то як?

Апломбов. Хочу, щоб і ви були такою чесною людиною, як я! Одним словом, прошу вас відціля геть! (*Музика грає туш.*)

Кавалери (до Апломбова). Та покинь! Буде тобі! Ну, хіба варто? Сідай! Покинь!

Ять. Я нічого... адже я... Не розумію навіть... Коли хоче я піду... Тільки ви верніть мені зпершу п'ять карбованців, що позичали в мене торік на камзельку піке, вибачайте на слові. Виплю от іще й піду... Тільки ви зпершу борг віддайте.

Кавалери. Ну, буде, буде! Годі! Варто хіба через такі дрібниці?

Дружно (кричить). За здоров'я батьків молоді—Євдокима Захаровича та Насті Тимофіївни! (*Музика грає туш. Ура.*)

Жигалов (зрушений вклоняється на всі боки). Дякую вам! Дорогі гості! Дуже вам вдячний, що ви нас не забули та одвідали, не погордували! Та не подумайте, щоб я був пройдисвіт який, або шахрайство з мого боку, я просто од чуття. Від простоти душі! Для добрих людей нічого не пожалію! Красенько дякуємо! (*цілується*).

Дарина (до матері). Мамусю, чого ж ви плачете? Я така щаслива!

Апломбов. Матан зхвильована близькою розлукою. Але я порадив би їй краще пригадати нашу недавню розмову.

Ять. Не плачте, Насте Тимофіївно! Ви поду-

майте: що таке людські сльози? Слабодушна психіатрія і більш нічого!

Жигалов. А рижики в Греції є?

Димба. Єст. Там все єст.

Жигалов. А от рунаток там і нема.

Димба. І рунатка єст. Все єст.

Мозговий. Харлампію Свиридовичу, ваша черга, читати промову! Панове, хай каже промову!

Всі (до *Димби*). Промова! Промова! Ваша черга!

Димба. Зацим? Я не розумію которое... Споча-
таке?

Зміюкіна. Ні, ні! Не смійте відмовляться! Ваша черга! Підводьтесь!

Димба (*підводиться засоромовившись*). Я можу говорити таке... Котра Росія і котра Греція. Тепер котрі люди в Росії і котрі в Греції... І котрі на морі плавають каравія, по русському значить корабля, а по земля котрі залізні дороги. Я хоро-
со розумій... Ми греки, ви руський і мені ні-
чого не треба... Я мозу говорити таке... котра
Росія і котра Греція. (*Увіходить Нюнин*).

Нюнин. Стривайте, панове, не їжте. Подождіть.
Насте Тимофіївно, на хвилинку! Прошу сюди!
(*одводить Наст. Тимоф. у бік, засапавившись*).
Послухайте... зараз прийде генерал... Нарешті
найшов таки... Просто замучився... Генерал справж-
ній, статковитий такий, старий, років мабуть ві-
сімдесять, а то й дев'яносто...

Наст. Тім. Коли ж він прийде?

Нюнин. В цю ж хвилину. Скільки житимете, то
будете вдячні. Не генерал, а ягідка, Булянже!
Не піхота яка небудь, не інфантерія, а флотсь-
кий! По чину він капітан другого рангу, а по
їхньому морському це однаково, що генерал-
майор, або в громадянській—дійсний статський
совітник. Рішуче все їдно. Навіть вище.

Наст. Тім. А ти мене не обманюєш, Андрійчику?

Нюнин. Ну от, шелихвіст я чи що? Будьте спокійні!

Наст. Тім. *(зітхаючи)*. Не хочеться марно гроші страчувати, Андрійчику...

Нюнин. Не турбуйтеся! Не генерал, а картина! *(піднімаючи голос)*. Я й кажу: „зовсім, кажу, тибули нас ваша ясновельможність! Не гаразд, ваша ясновельможність, старих знайомих забувають! Настя, кажу, Тимофіївна, до вас має велику претензію“ *(іде до столу й сідає)*. А він і каже: „Крий Боже, мій любий, як же я піду коли я з молодим не знайомий. Е, годі вам ваша ясновельможність, що за церемонії? Молодий, кажу, людина прекрасна, душа в його щира. Служить кажу таксатором в позичковій касі, але ви не подумайте, ваша ясновельможність, що це якась карлючка, або жевжик який! В позичкових касах, кажу, тепер і шляхетні дами служать. Поплескав він мене по плечах висмонтали ми з їм по гаванській цигарці і от тепер він їде... Подождіть, панове, не їжте...

Апломбов. А коли він приїде?

Нюнин. Зараз. Як я йшов від нього, він уже калощі одягав. Тривайте, панове, не їжте...

Апломбов. То треба звеліти, щоб марша грали...

Нюнин *(кричить)*. Гей, музика! Марша! *(Музика хвилину грає марш)*.

Лакей *(оповіщає)*. Пан Ревунов-Караулов! *(Жигалов, Наст. Тім. та Нюнин біжать на зустріч. Виходить Ревунов-Караулов)*.

Наст. Тім. *(вклоняючися)*. Вітайте, ваша ясновельможність! Дуже приємно!

Ревунов. Вельми!

Жигалов. Ми, ваша ясновельможність, люде незначні, маленькі, люде прості, але не подумайте,

що з нашого боку якесь шахрайство. Для добрих людей і в нас перше місце, ми нічого не пожаліємо. Вітайте.

Ревунов. Вельми радий!

Нюнин. Дозвольте познайомити, ваша ясновельможність! Молодий Епамінонд Максимович Апломбов з своєю новонародж... чи то пак з молодією дружиною! Іван Михайлович Ять, служить на телеграфі! Чужоземець грецького походження, по цукерній справі Харлампій Свиридович Димба! Йосип Лукич Бабельмандебський! Та інші й інші... Останні всі—ерунда. Сідайте, ваша ясновельможність!

Ревунов. Вельми! Вибачайте, панове, я хочу сказати Андрійові два слова. (*Веде Нюнина в бік*). Я, братіку, трошки засоромлений... Навіщо ти звеш мене вашою ясновельможністю? Адже я не генерал! Капітан 2-го рангу—це навіть нижче від полковника.

Нюнин (*говорить йому на вухо, наче до глухого*). Знаю, але Хведоре Якововичу, будьте ласкаві, дозвольте нам звати вас вашою ясновельможністю! С'їм я тут, знаєте, патріархальна, поважає старших, шанує ранги...

Ревунов. А, коли так, то звичайно... (*Ідучи до столу*). Вельми!

Наст. Тим. Сідайте ваша ясновельможність! Будьте такі добренькі! Іжте, ваша ясновельможність! Тільки вибачайте, у себе там ви звикли до делікатесів, а у нас просто!

Ревунов (*не дочувши*). Що? Гм... Так. (*Зупинка*). Так... В старовину люде завжди жили просто і були задоволені. Я людина, що доступна вищих рангівта й те живу просто... Сьогодні Андрійчик приходить до мене й кличе сюди на весілля. Як же, кажу, я н дую, коли я не знайомий? Це не зручно! А Він каже: „люде вони про-

сті, патріархальні, усякому гостеві радітимуть!.. Ну, звичайно, коли так... то чому ж? Дуже радий. Вдома мені самотному сумно, а коли моя присутність на весіллі може бути комусь на втіху, то гаразд кажу...

Жигалов. Виходить од щирого серця, ваша ясновельможність? Поважаю! Сам я людина проста, без усякого шахрайства і поважаю таких. Ікте, ваша ясновельможність.

Апломбов. Ви давно в одставці, ваша ясновельможність?

Ревунов. Га? Так, так... еге... Це справедливо. Так... Але, вибачайте, що ж це таке? Оселедець гіркий... і хліб гіркий. Не можна їсти!

Всі. Гірко! Гірко! (*Апломбов з молодого цілються*).

Ревунов. Хе-хе-хе... Будьмо (*зупинка*). Еге ж бо... В старовину все просто було і всі були задоволені... Я люблю простоту... Адже я старий, в одставку вийшов в 1865 році... Мені сімдесят два роки... Так. Звичайно, не без того, і раніш любил~~и~~ при нагоді бучеість показати, але... (*углядівши Мозгового*). Ви того... виходить, матрос?

Мозговий. Точно так.

Ревунов. Ага... Так... еге... Морська служба завжди була трудною. Є над чим поміркувати та голову покрутити. Всяке незначне слово має... як то кажуть свій окремий тямок! Наприклад: марсовие по вантам, на фок і грот! Що це означає? Матрос, надісь, розуміє! Хе-хе. Тонкість, куди твоя математика!

Нюнин. За здоров'я його ясновельможности Хведора Якововича Ревунова-Караулова! (*Музика грає тун. Ура*).

Ять. Он ви, ваша ясновельможність, волили зараз висловитись, що до труднощів флотської служби. А хіба телеграфна легша? Тепер, ваша ясновельможність, ніхто не може вступити на телеграфну службу, коли не вміє читати та писати по французькому і по німецькому. Але саме важке в нас, це передача телеграм. Страшенно важко! Прошу послухати! (*вистукує виделкою по столі, наслідуючи телеграфному станкові*).

Ревунов. Що ж це означає?

Ять. Це означає: я поважаю вас, ваша ясновельможність, за добродетельності. Ви думаете, легко? А ось ще (*стукає*).

Ревунов. Ви голосніш... Не чую...

Ять. А це означає: мадам, який я щасливий, що тримаю вас в своїх обіймах!

Ревунов. Ви про яку це мадам? Так... (*до Мозгового*). А от коли йти повним вітром і треба... і треба поставити брамселі та бом-брамселі! Тут вже треба привід взяти: салінговіє к вантам на брамселі і бом-брамселі... і під цей час, коли на реях отдають паруса, внизу стають на брам і бом-брам шкоти, фали і брам...

Дружко (*підводячись*) Шановні панове та шановні пан...

Ревунов (*перебиваючи*). Еге ж бо... Хіба мало різних команд... Еге... Брам і бом-брам-шкоти тягнуть пшел фали!! Гаразд? Але що це означає і який тямок? А це простісінько. Тягнуть, розумієте, брам і бом-брам-шкоти і піднімають фали... всі разом! Причому рівняють бом-брам-шкоти і бом-брам-фали при під'ємі, а в цей час, дивлячись по потребі, потравлюють браси цих парусів, а коли вже, значить, шкоти натягнути, фалі всі до місця піднято; то брам і бом-брам-браси витягуються і реї брасоняться відповідно напрямі вітру...

Нюнин. Ну, от... Залишіть! Варто хіба?

Ревунов. Найняли... заплатили... Що таке?

Апломбов. Одначе, вибачайте... Адже ви одержали від Андрія Андрієвича 25 карбованців?

Ревунов. Які 25 карбованців? *(зміркувавши)*. Ось воно що! Тепер я все розумію... Яка мерзота! Яка мерзота!

Апломбов. Адже ви одержали гроші?

Ревунов. Ніяких грошей я не одержував! Геть від мене! *(Виходить з-за столу)*. Яка мерзота! Яка низкість. Образити так стару людину, моряка, вислуженого офіцера!.. Як би це порядна компанія, я міг би викликать на поєдинок, а тепер що я можу зробити? *(змішавшись)*. Де двері? В який бік іти? Слуго, випроводи мене! Слуго! *(іде)*. Яка низкість! Яка мерзота! *(Виходить)*.

Наст. Тим. Андрійчику, де ж 25 карбованців?

Нюнин. Ну, варто хіба говорити про таку срунду? Яка важність! Тут всі радіють, а ви чорт зна про віщо *(кричить)* За здоров'я молодих! Музики, марш! Музики! *(Музики грають марш)*. За здоров'я молодих!

Зміюкина. Мені душно! Дайте мені атмосфери! Біля вас я задихаюсь!

Ять *(в запалі)*. Дивна! Дивна!

Дружко *(силкуючись перекричати)*. Пановні панове і шановні пані! В сьогоднішній, як то кажуть, день...

ЗАВІСА.

Лихо від тютюну

Сцена-монолог на одну дію.

В перекладі Леоніда Пахаревського.

Дієва особа:

Іван Іванович Нюхін, чоловік своєї жінки, що держить музичну школу та дівочий пансіон.

Сцена уявляє з себе естраду провінціального клубу.

Нюхин (з довгими баками, без вусів, у старому потертому фракі, велично входить, кланяється та порається коло жилетки). Шановні добродійки і, як то кажуть, шановні добродії (розчісує баки). Жінці моїй сказано, щоб я прочитав тут з благодійною метою якусь популярну лекцію. Ну то що? Коли лекцію, то й лекцію—мені однаковісенько. Я, звичайно, не професор і нема в мене ніяких наукових заслуг, але, тим часом, я от уже тридцять років, без перестанку, навіть можна сказати, не шануючи свого здоров'я і таке инше, працюю коло питаннів самого наукового характера, міркую собі і навіть пишу иншим разом, щоб ви думали, наукові статі, то б то, не те, щоб дуже наукові, а так собі, вибачте на цім слові, неначе б то наукові. Між иншим, цими днями я написав довгелезну статтю під заголовком: „Про шкоду од де-яких комахин“. Дочкам моїм дуже сподобалось, особливо про блощиць, а я сам перечитав та й подер. Адже ж, однаково, пиши що хочеш, а без персидського порошку нічого не вдієш. У нас он навіть у роялі єсть блощиці... За тему моєї сьогоднішньої лекції я взяв, не вам кажучи, шкоду, яку робить людскости куріння тютюну. Я сам курю, але жінка моя звеліла викладати сьогодні про шкоду од тютюну і, виходить, нічого не вдієш. Коли про тютюн, то й про тютюн,— мені однаковісенько, а вам, шановні добродії, ражу ставитись до моєї сьогоднішньої лекції, як і належить—серйозно, щоб

часом чого не трапилось. Кого лякає нудна, наукова лекція, кому не до смаку, той нехай не слухає та йде собі звідціль (порається коло жилинки). Найбільшої уваги прошу я в присутніх тут добродіїв лікарів, які можуть почути на моїй лекції багато корисного їм, бо тютюн не тільки робить людині багато лиха, а ще й в медицині вживається. От наприклад, коли муху зачинити в пуделкові з тютюном, вона здохне, мабуть, од нервів. Тютюн це, головним чином, рослина... Як я читаю лекцію, то звичайно, підморгую правим оком, але ви не звертайте на це уваги; це через те, що я хвилююсь. Я дуже нервова людина, взагалі, а підморгувати оком потав 1889 року 13-го сентября, того самого дня, коли моя жінка, як то кажуть, породила четверту дочку Варвару. В мене всі дочки народились на світ 13-го числа. А тим часом (поглянув на годинник), не будемо ухилятись у бік од теми моєї лекції, бо нема часу. Ото собі знайте, що жінка моя держить музичну школу та приватний пансіон, то б то не те, щоб пансіон, а так неначе пансіон. Між нами кажучи, жінка моя любить жалітись на свою бідність, але в неї де-що наховане, так мабуть — тисяч з сорок—пятьдесят, а от я не маю ні копійки за душею, ні шага—та нічого не вдієш! В пансіоні я доглядаю за господарством. Я купую провізію, назираю за слугами, записую трати, роблю зшитки, б'ю блощиць, вожу на прохідку жінчину собачку, ловлю мишей. Вчора ввечері мені сказано було видати кухарці борошно та масло, бо мали пекти млинці. Ну, та одно слово, сьогодні, коли вже млинці були напечені, моя жінка прийшла в пекарню та й каже, що три пансіонерки не їстимуть млинців, бо в них понабухали гланди. Таким способом вийшло, що ми спекли кількись зайвих млинців. Куди з ними дітись, скажіть на милість? Спершу жінка

загадала однести їх у льох, а далі подумала, подумала та й каже:—„Іж ці млинці сам, поторочо“. Вона раз-у-раз, як сердита, каже на мене: потороча, або гаспид, або ж сатана. А яка з мене сатана? Вона раз-у-раз сердита. І я не звів, а проковтнув, не розжувавши, бо я завше голодний. От учора, наприклад, вона не дала мені обідати.—„Тебе, каже, поторочо, годувати не варто“... Але, не вам кажучи, ми *(дивиться на годинник)* забалакалися і трошки ухилилися од теми. Ну, тепер далі: хоч, звичайно, ви з більшою охотою послухали б зараз романсу, або якоїсь такої сімфонії, чи арії... *(наспівує)* „Мы не моргнемъ въ пылу сраженья глазомъ...“ От не памятаю, звідкіля це... А от ще, я забув сказати вам, що в музичній школі моєї жінки, окрім догляду за хазяйством, мені сказано ще вчити математики, фізики, хімії, географії, історії, сольфеджіо, літератури то що. За танці, спів та малювання моя жінка бере окрему плату, хоч і танцям і співу навчаю я ж таки. Наша музична школа—на Пятисобачому переулкові, в домі № 13. І дочки мої народилися на світ 13-го числа, і в хатах у нас 13 вікон... Ну, та нічого не вдієш! Щоб умовлятися—мою жінку можна застати дома, коли завгодно, а програма школи, як що маєте охоту купити, продається в швейцара по 30 копійок за примірник *(витає з кишені кілька брошурок)*. І от я, коли хочете, можу наділити. За кожний примірник по 30 копійок! Хто має охоту? *(Павза)*. Ніхто не хоче? Ну, то по 20 копійок! *(Павза)*. Ото досадно. Еге, дім № 13! Ні в чому мені не щастить, постарівся, подурніщав... От зараз читаю лекцію, з вигляду неначе й веселий, а самому так і кортить закричати у весь голос, або ж залетіти кудись на край світа. І пожалітись нікому, а от навіть плакати хочеться... Ви

скажете: дочки... Що там дочки? Я кажу до їх, а вони тільки регочуться... У моєї жінки семеро дочок... Ні, вибачте, здається, шестеро... (*швиденько*) Семеро! Старший Ганні 27 років, молодший 17. Шановні добродії! (*Озирається*). Я нещасний, я на дурня перевівся, на бознащо, але ж, не вважаючи на це, перед вами стоїть найщасливіший од усіх батьків. Воно, власне кажучи, так і повинно бути, але я не смію казати инакше. Ех, як би ви тільки знали! Я прожив з жінкою 33 роки і, можу сказати, це були кращі дні мого життя, не то щоб кращі, а так взагалі. Одно слово, пробігли вони, неначе одна щаслива мить, не вам кажучи, нехай їм чорт та й годі! (*Озирається*). Але, здається, вона ще не прийшла, її нема ще тут і вільно тепер казати все чисто... Я страшенно боюсь... боюсь, коли вона дивиться на мене. Ну, то от я й кажу: дочок моїх ніхто так довго не бере заміж, мабуть, через те, що вони соромливі та через те, що мужчини їх ніколи не бачать. Балів моя жінка задавати не хоче, на обід нікого не закликає, бо це дуже скупа, сердита, сварлива баба, і через те ніхто до нас не ходить, та... можу вам сказати секретно (*наближається до рами*) ...Дочок моєї жінки можна бачити по великих святах у їх тітки Наталії Семенівни, тії самої, що слабує на ревматизм та ходить у такій жовтій сукні з чорними крапками, неначе всю її обсипано тарганами. Там дають і закусувати. А коли там нема моєї жінки, тоді можна й цього самого... (*торкає себе коло коміра*). Ото знайте собі, що я впиваюсь одною чаркою і тоді на душі стає так гарно, що й розказати не вмію; чогось тоді спадають на думку молоді літа, і хочеться чогось тікати, ох як би ви знали, як хочеться! (*З запалом*) Утік ти, покинути все і бігти, не оглядаючись... куди?

Однаково, куди... аби тільки втікти од цього не-
 вірного, буденного, поганенького життя, яке зро-
 било з мене старого, мізерного дурня, старого,
 мізерного ідіота, втікти од цієї дурної, уїдливої,
 лютої, лютої, лютої скареди, од моєї жінки, яка
 мучила мене 33 роки, втікти од музики, од пе-
 карні, од жіничних грошей, од усіх оцих дур-
 ниць та од цієї огиди... і спинитись десь так да-
 леко-далеко серед поля і стояти деревиною, стов-
 буром, горобиним пугалом, під високим небом, і
 цілу ніч дивитись, як над тобою світить ясний
 місяць, і забути, забути... О, як я хочу нічого
 не пам'ятати!.. Як хочу я зірвати з себе це кля-
 те старе фрачи́ня, в якому я вінчався 30 років
 тому... (*зриває з себе фрак*) в якому я раз-у-раз
 читаю лекції з благодійною метою... На тобі!
 (*тонче фрак*). На тобі! Старий я, злидений, мі-
 зерний, як оця сама жилетка з її протертою, об-
 лізлою спиною... (*показує спину*). Не треба мені
 нічого! Я кращий і чистіший од всього цього, я
 був колись молодим, розумним, вчився в універ-
 ситеті, марив, вважав себе за порядну людину...
 Тепер мені нічого вже не треба! Нічого не тре-
 ба, тільки спокою... тільки спокою! (*Подивився
 вбік і жваво надів фрак*). Тим часом за кулісами
 стоїть моя жінка... Прийшла та й жде мене там...
 (*Дивиться на годинник*). Вже час кінчати... Як
 що вона питає, будь ласка, скажіть їй, що лек-
 ція була... що потороча, то б то я, повадився
 поважно (*дивиться вбік, одкашлюється*). Вона
 дивиться сюди... (*підняв голос*). Виходячи з цієї
 позиції, що тютюн має в собі страшну отруту,
 про яку я оце казав, курити ні в якому разі не
 треба, і я дозволю собі, як то кажуть, надія-
 тись, що ця моя лекція „про лихо од тютюну“
 буде вам на користь. Я вже все сказав. *Dixi et
 animan levavi!* (*Вклоняється й велично виходить*).

Значніші друкарські помилки.

Сторінка	Рядок	Видруковано	Треба
7	29	В. ш	Ваш
8	16	завтра	завтрього
"	17	"	"
11	20	"	"
"	23	"	"
"	31	"	"
13	1	стер	стер
"	2	поріваннів	пориваннів
"	4	тріскотіть	тріскотить
"	6	його шедевр	її шедевр
"	"	його привилей	її привилей
"	16	ви весь	ви за весь
15	23	деж Дарино?	деж Дарина?
"	24	Дарья!	Дарино!
"	29	топотючи	тупотючи
57	16	н	на
62	10	одразу	образу
